

Faculteit Sociale Wetenschappen
Master Multiculturalisme in vergelijkend perspectief
Afstudeerscriptie
Begeleider: dr. Fenella Fleischmann
Tweede lezer: drs. Gerrit-Bartus Dielissen
Ingeleverd op: 29 juni 2012
Aantal woorden: 16480

De beleving van veiligheid, leefbaarheid en sociale cohesie in krachtwijken

Een onderzoek waarbij bewoners uit Den Haag aan het woord zijn

Naomi van Ringelenstein – 3793834

Samenvatting

Het belangrijkste doel in dit onderzoek was inzicht te verwerven in de veiligheidsbeleving van bewoners van de Haagse krachtwijken. Er is nog weinig wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de beleving van veiligheid, sociale cohesie en leefbaarheid van bewoners in de krachtwijken in Nederland. Er zijn verschillende evaluatie- en voortgangsrapportages geschreven over het krachtwijkenbeleid, maar over hoe bewoners het leven in deze veranderende wijken ervaren is nog weinig bekend. Daarom werd onderzocht in hoeverre bewoners van de Haagse krachtwijken ervaren dat de wijkaanpak, zoals zij deze waarnemen, invloed heeft op hun beleving van veiligheid. Het onderzoek is uitgevoerd met behulp van semigestructureerde interviews. Uit het onderzoek is gebleken dat de wijkaanpak invloed heeft op de veiligheidsbeleving van bewoners van de Haagse krachtwijken maar dat deze beïnvloeding vaak indirect is. Zowel de theorie als de resultaten van dit onderzoek laten zien dat de complexiteit van de samenhang tussen veiligheid, leefbaarheid en sociale cohesie in de wisselwerking tussen de sociale en fysieke kenmerken van de buurt en de individuele kenmerken van de bewoners ligt. Onderzoek in andere krachtwijken in Nederland zou een nuttig vervolg kunnen zijn op dit onderzoek, om een breder beeld te kunnen krijgen van de invloed die het krachtwijkenbeleid heeft op de veiligheidsbeleving van bewoners van deze wijken.

Introductie

Veiligheid staat tegenwoordig hoog op de politieke agenda en wordt als één van de kerntaken van de overheid beschouwd. Het beleven van veiligheid is van groot belang voor de mens om zich te vrij te kunnen bewegen in zijn of haar omgeving (Maslow 1970, in Gray, 2007). Veiligheidsbeleving kan in verschillende contexten onderzocht worden. Bijvoorbeeld in stedelijke woonbuurten met verschillende kenmerken of op middelbare scholen. In eerder onderzoek is de veiligheidsbeleving in Den Haag Zuidwest onderzocht (Ringelstein, 2011). Den Haag Zuidwest is een Haagse wijk die werd opgenomen in het krachtwijkenbeleid. Wijken die in dit beleid opgenomen zijn, kampen met problemen als verloederde en eenzijdige woon- en leefomgeving, criminaliteit, gevoelens van onveiligheid en tal van andere complexe maatschappelijke problemen (VROM, 2007). In Den Haag werden naast de wijk Zuidwest ook de Haagse wijken Stationsbuurt-Rivierenbuurt, Schilderswijk en Transvaal opgenomen in dit beleid.

In dit onderzoek wordt de beleving van veiligheid in de vier Haagse krachtwijken bestudeerd. Er is nog weinig wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de beleving van bewoners in de krachtwijken in Nederland. Er zijn verschillende evaluatie- en voortgangsrapportages geschreven over het krachtwijkenbeleid, maar over hoe bewoners het leven in deze veranderende wijken ervaren is nog weinig bekend. In beleidskringen heerst vaak de assumptie dat herstructurering van wijken de sociale orde in buurten kan herstellen en leefbaarheid kan verbeteren. Onder andere Uitermark, Duyvendak en Kleinhans (2007) stellen dat de huidige bewoners van deze wijken, die over het algemeen uit een lagere sociale klasse komen, het niet altijd waarderen dat de overheid middenklassegezinnen naar deze achtergebleven gebieden lokt. In sommige gevallen leidt dit tot vijandig gedrag en ondermijnt herstructurering de sociale cohesie en verkleint daarmee de kans dat bewoners oplossingen vinden voor spanningen in de buurt.

Door in dit onderzoek dieper in te gaan op de link tussen het beleven van veiligheid, leefbaarheid en sociale cohesie kan er vanuit een ander oogpunt gekeken worden naar de complexe maatschappelijke problemen die spelen in krachtwijken. Theorieën over de relatie tussen veiligheidsbeleving, leefbaarheid en sociale cohesie zijn over het algemeen van elkaar gescheiden en op kwantitatieve wijze onderzocht. In eerdere studies zijn analyses veelvuldig uitgevoerd op macroniveau, waarbij er bijvoorbeeld naar de totale bevolking van een heel land wordt gekeken. Hierdoor kunnen specifieke indicatoren op buurtniveau onderbelicht blijven (de Hart, 2002). Kwantitatief onderzoek is onder andere nuttig om algemene wetmatigheden op te sporen, maar voor deze studie is het van belang te focussen op de beleving van bewoners en hun verklaringen. Het belang hiervan wordt beschreven in de doelstelling.

Uit eerder onderzoek blijkt dat er een lacune is op het gebied van onderzoek naar de krachtwijkenaanpak in Nederland (Ringelstein, 2011). In een evaluatiestudie uit 2011 van het Sociaal en Cultureel Planbureau (Wittebrood & Permentier, 2011) worden de krachtwijken bestudeerd als een groep. Deze wijken zijn echter zeer heterogeen en behoeven daarom een verschillende aanpak. In het beleid is hier ruimte voor, omdat er binnen het landelijk beleid voor elke afzonderlijke wijk actieplannen zijn opgesteld. Zo kan het beleid toegespitst worden op de lokale problematiek. Zo vinden bewoners dat in Rotterdam de belangrijkste problemen liggen op het gebied van sociale onveiligheid, waarbij men in Den Haag vindt dat vervuiling het grootste probleem vormt (De G4-bewoners aan het woord, 2006). Daarnaast verschillen de wijken binnen de steden uiteraard ook van elkaar. Den Haag Zuidwest is bijvoorbeeld een naoorlogse woonwijk aan de rand van Den Haag die bestaat uit

drie verschillende buurten. De samenstelling van de bewoners in de gehele wijk wordt gekenmerkt door een sterke samenhang tussen leeftijd en etniciteit, wat hier inhoudt dat personen die ouder zijn over het algemeen van autochtone herkomst zijn en personen die jonger zijn van allochtone herkomst. De gemiddelde leeftijd van de allochtone bevolking is aanzienlijk jonger dan autochtone bevolking in de wijk. Een belangrijk probleem in Den Haag Zuidwest is dat bewoners zich niet thuis voelen in de wijk (Dienst OCW & Dienst Stedelijke ontwikkeling, Gemeente Den Haag, 2007a). De Schilderswijk daarentegen ligt in het centrum van Den Haag en is een oude volkswijk. De wijk wordt al jaren getypeerd als wijk met de grootste achterstanden in Den Haag. Het imago van de Schilderswijk is erg slecht, wat ook een weerslag heeft op de bewoners (Dienst OCW & Dienst Stedelijke ontwikkeling, Gemeente Den Haag, 2007b). De wijk Transvaal ligt tegen de Schilderswijk aan, centraal in de gemeente Den Haag. Ook Transvaal is een oude Haagse volkswijk en wordt samen met de Schilderwijk getypeerd als wijk met de grootste achterstand in Den Haag. In beide wijken vinden bewoners de belangrijkste problemen: rommel op straat en overlast van hangjongeren (Dienst OCW & Dienst Stedelijke ontwikkeling, Gemeente Den Haag, 2007c). Bij het verder onderzoeken van de Haagse krachtwijken gaat het belang van deze heterogeniteit niet verloren, omdat er specifiek naar de wijken in Den Haag wordt gekeken.

Het doel van dit onderzoek is inzicht te verwerven in de beleving van veiligheid van bewoners in de Haagse krachtwijken. Zo wordt verwacht dat concepten die hiermee samenhangen, zoals de leefbaarheid in een wijk en de sociale cohesie onder de bewoners, elkaar beïnvloeden. Er wordt onderzocht hoe deze beïnvloeding plaatsvindt en welke rol het krachtwijkenbeleid speelt met betrekking tot verbetering van deze aspecten.

De centrale vraagstelling van dit onderzoek luidt als volgt: *In hoeverre ervaren de bewoners van de Haagse krachtwijken dat de wijkaanpak, zoals zij deze waarnemen, invloed heeft op hun beleving van veiligheid?* Deelvragen die gesteld zijn: Op welke manier hangen de begrippen veiligheidsbeleving, leefbaarheid en sociale cohesie samen en hoe beïnvloeden ze elkaar? Nemen de bewoners waar dat er in hun wijk specifiek beleid wordt uitgevoerd en hoe denken ze hier over? Voelen de bewoners van de Haagse krachtwijken zich veilig in hun buurt en is dit volgens hun veranderd door de wijkaanpak? Voelen de bewoners van de Haagse krachtwijken zich verbonden met hun buurt en is dit volgens hun veranderd door de wijkaanpak?

In voorgaande onderzoeken naar veiligheid, leefbaarheid en sociale cohesie, wordt met name gebruik gemaakt van kwantitatieve data. Dit is nuttig omdat met een kwantitatieve

aanpak cijfermatige data kunnen worden verzameld en er gezocht kan worden naar algemene wetmatigheden. In dit onderzoek is het echter van belang in te kunnen gaan op het verzamelen van gedetailleerde informatie over een specifieke situatie en de natuurlijke gang van het sociale leven (Neuman, 2011). Door gebruik te maken van een kwalitatieve benadering kan in dit onderzoek ingegaan worden op de dieper liggende gevoelens en betekenisgeving van bewoners. Er is in de krachtwijken sprake van een complexe en veranderende situatie, waardoor een kwalitatieve aanpak wensbaar is (Maso & Smaling, 1998). “If men define situations as real, they are real in their consequences” (Merton, 1995, p. 380), bekend als het Thomas Theorema, is duidelijk van toepassing in dit geval. Het Thomas Theorema gaat over het feit dat mensen handelen naar de verwachtingen die ze hebben. Hierdoor ontstaat een blind proces waarin alle handelingen van mensen berusten op verwachtingen die op elkaar in werken (De Swaan, 2007). Mensen beleven de stad en hun wijk op basis van hun verwachtingen “de blik van de beschouwer bepaalt de beleving van de ruimte om hem heen” (Jochems, 2007, p. 12). De percepties en betekenisgeving van de bewoners in de krachtwijken staan in dit onderzoek centraal. De sociale werkelijkheid wordt bestudeerd vanuit het standpunt van de betrokkenen. Kwalitatieve methoden zijn hier bij uitstek geschikt voor, omdat hiermee informatie kan worden verkregen over de denkwereld van de bewoners. Voor beleidsmakers zal deze aanvulling nuttig zijn, omdat bij het maken van beleid de beleving van bewoners belangrijk is. Ook voor wetenschappers kan dit onderzoek relevant zijn. Door specifiek te kijken naar het beleven van veiligheid als centraal fenomeen in samenhang met leefbaarheid en sociale cohesie is het mogelijk tot nieuwe inzichten te komen. Tenslotte is dit onderzoek voor bewoners van krachtwijken relevant, omdat hun dieper liggende gevoelens gehoord zullen worden.

Daarnaast is, zoals eerder aan de orde kwam, weinig onderzoek gedaan naar het krachtwijkenbeleid. Dit is niet verwonderlijk, omdat het beleid recent is opgesteld en nog geïmplementeerd wordt. Zoals eerder werd besproken, is in 2011 een rapport van het SCP verschenen. In het onderzoek wordt benadrukt dat de aandachtswijken bij deze evaluatie als groep bestudeerd zijn, maar dat deze wijken heterogeen zijn en een verschillende aanpak behoeven. Volgens het rapport zou verder onderzoek dat specifiek in gaat op een wijk als eenheid relevant zijn, omdat de onderzoeker dan rekening kan houden met lokale omstandigheden. In dit onderzoek is dit gedaan, omdat er twee wijken binnen één stad worden bestudeerd. Bovendien is dit onderzoek een kwalitatieve aanvulling op het bestaande evaluatieonderzoek van de wijkaanpak, waarbij veiligheidsbeleving als centraal te verklaren fenomeen onderzocht is in samenhang met leefbaarheid en sociale cohesie.

Het is daarnaast mijns inziens vanuit maatschappelijk belang relevant om met een academische blik naar het krachtwijkenbeleid te kijken. Enerzijds omdat er veel gemeenschapsgeld wordt besteed aan dit beleid, anderzijds omdat de mensen die in deze krachtwijken leven, recht hebben op een degelijke leefomgeving waarin ze zich veilig voelen. Ook is dit onderzoek relevant voor de gemeente Den Haag en eventueel ook voor andere gemeentes waar het krachtwijkenbeleid geïmplementeerd wordt.

Veiligheidsbeleving, leefbaarheid en sociale cohesie in de literatuur

Veiligheid en leefbaarheid

Veiligheid en bescherming zijn menselijke basisbehoeften zoals onder andere De Swaan (2007) schetst. Maslow (1970, in Gray 2007) beschrijft in zijn theorie over menselijke behoeften dat veiligheid de tweede menselijke behoefte is die vervuld dient te worden. Een algemene definitie van veiligheid is: een toestand waarin iemand of iets vrij is van gevaar of schade (Geerts & Heestermans, 1992).

Volgens De Hart (2002) zijn er tal van indicatoren die veiligheid of de afwezigheid hiervan representeren, zoals dreiging, criminaliteit, verloedering en milieuhinder. Deze indicatoren van veiligheid kunnen zowel objectief als subjectief zijn en de Hart stelt dat veiligheid in de wijk niet los gezien kan worden van persoonlijke veiligheid.

In dit onderzoek is ingegaan op subjectieve veiligheid. De beleving van bewoners staat centraal waardoor objectieve veiligheid van minder belang is. Objectieve veiligheid staat voor het criminaliteitsniveau dat wordt gemeten aan de hand van statistieken en geeft de feitelijke kans weer of een gebeurtenis plaatsvindt die de veiligheid aantast. Subjectieve veiligheid gaat over de beleving van mensen. Hierdoor kunnen verschillen ontstaan tussen het criminaliteitsniveau en de beleving van veiligheid (Eysink Smeets, 2008). In verscheidene studies wordt weergegeven dat het feitelijke niveau van criminaliteit de veiligheidsbeleving niet bepaalt (Blokland, 2009).

Leefbaarheid is samen met veiligheid speerpunt van de wijkenaanpak. Leefbaarheid wordt in het beleid gezien als een overkoepelend fenomeen waar naar gestreefd dient te worden. Dit begrip is evenals veiligheid breed en uiteenlopend. Leidelmeijer en van Kamp (2003) stellen dat het bij alle begripsbepalingen van leefbaarheid gaat om de relatie tussen de mens en zijn omgeving. Uitermark et al. (2007) definiëren een leefbare buurt als een buurt die ordelijk is en waarin sprake is van lage niveaus van criminaliteit, vandalisme en overlast. In

het onderzoek van De Hart (2002) worden de afwezigheid van overlast, verloedering en milieuhinder gezien als indicatoren van leefbaarheid. Het verbeteren van leefbaarheid lijkt het belangrijkste doel van herstructurering, maar kan niet bereikt worden zonder het verbeteren van veiligheid in een buurt (Wittebrood & van Dijk, 2007).

Aan verloedering wordt door verschillende auteurs een belangrijke rol toegekend bij het verklaren van criminaliteit en gevoelens van onveiligheid. Er wordt verondersteld dat buurtkenmerken als residentiële mobiliteit, lage economische status en etnische heterogeniteit tot meer verloedering leiden. Vervolgens zou een verloederde omgeving het signaal naar potentiële daders uitstralen dat de omgeving buurtbewoners koud laat en dat ze geen alarm zullen slaan. Deze theorie, ook wel bekend als de *broken windows theory*, is populair, maar onomstotelijk empirisch bewijs ervoor ontbreekt (Blokland, 2009). Het kan ook zo zijn dat verloedering niet zo zeer tot criminaliteit leidt, maar dat gebrek aan informele en formele sociale controle zowel tot verloedering als criminaliteit leidt. Daarnaast kan men een verloederde openbare ruimte zien als een signaal van de verantwoordelijke partijen, zoals bijvoorbeeld de gemeente, dat zij de buurt onbelangrijk vinden. De verloedering kan men dan opvatten als ‘er niet toe doen’ (Blokland, 2009). Verloedering lijkt een thema te zijn wat zowel een indicatie kan zijn voor de mate van veiligheid, leefbaarheid en sociale cohesie. Om vanuit verschillende oogpunten naar de complexe maatschappelijk problemen in de krachtwijken te kunnen kijken wordt in de volgende paragraaf sociale cohesie besproken.

Sociale cohesie

De Hart (2002) definieert sociale cohesie als: “de mate waarin de bewoners gemeenschappelijke waarden delen, er sprake is van een zekere sociale controle, van de aanwezigheid en interdependenties van sociale netwerken (...), van vertrouwen in andere bewoners en de bereidheid samen met hen te zoeken naar oplossingen voor collectieve problemen.” (p.12). Sociale cohesie kan gezien worden als lijm die de verschillende delen van een sociaal systeem bij elkaar houdt. Er zijn verschillende dimensies te onderscheiden die het individu in verband brengen met het sociale systeem. Zo onderscheiden Kearns en Forrest (2000) vijf dimensies van sociale cohesie. Op buurtniveau zijn drie van deze dimensies van sociale cohesie van belang, namelijk: de mate van sociale participatie, de mate waarin normen en waarden worden gedeeld, en identificatie en hechting met de buurt (Bolt & Torrance, 2005; Kearns & Forrest, 2000). Elkaar sociaal kunnen plaatsen en herkennen zonder elkaar echt te kennen, oftewel publieke familiariteit, maakt dat mensen hun omgeving sociaal kunnen ordenen en interpreteren (Blokland, 2009). Sociale controle is ook een veel gebruikt

begrip in de onderzoeksliteratuur. Sociale controle moet in deze context gezien worden als een onderdeel van sociale cohesie. Het verwijst naar de mate waarin bewoners controle op elkaar uitoefenen en valt daardoor binnen de dimensie van de mate waarin normen en waarden worden gedeeld in een buurt.

Vanuit de overheid heerst de gedachte dat in buurten waar meer sociaaleconomische diversiteit is, sociale problemen opgelost kunnen worden. Differentiatie van de woningvoorraad en fysiek ingrijpen in de buurt zouden moeten leiden tot deze diversiteit. Hoewel er vanuit de wetenschap veel kritiek is op deze houding, wordt er nog altijd beleid gemaakt vanuit deze gedachte (Bolt & Torrance, 2005). Sociale thema's zoals leefbaarheid, veiligheid en sociale cohesie kunnen bijna niet meer los gezien worden van fysiek ingrijpen in de openbare ruimte (Marssing, Bolt & van Kempen, 2004).

Stand van zaken en empirisch onderzoek in het academisch debat

Over de ontwikkeling van veiligheid in wijken en buurten is landelijk relatief weinig informatie voorhanden. Bewoners voelen zich volgens het onderzoek van De Hart (2002) binnen hun wijk over het algemeen veilig, maar ervaren vooral problemen rond leefbaarheid in de eigen wijk. In een onderzoek van Wittebrood (2000) wordt de invloed van buurtkenmerken op geweldscriminaliteit onderzocht. Hieruit bleek dat met name de samenstelling naar sociaaleconomische kenmerken van de bevolking, de residentiële instabiliteit en de etnische herkomst een rol spelen bij sociale controle of de afwezigheid hiervan.

Uit empirisch onderzoek van De Hart (2002) blijkt dat sociale buurtkenmerken als een lage maatschappelijke positie van bewoners, de gezinsstructuur en allochtone herkomst een rol spelen in de relatie tot veiligheid. Clusters mensen met kenmerken als een lage maatschappelijke positie, opgebroken gezinnen en allochtone herkomst zijn duidelijke fysiek geconcentreerd in compact stedelijk gebied. Tussen de fysieke kenmerken van wijken en de sociaaldemografische samenstelling van de bevolking blijkt een duidelijk verband te bestaan. In compact stedelijk gebied is het slachtofferrisico het hoogst. Ook is de beleving van onveiligheid in het compact stedelijk gebied en in vroegnaarlogse flat en/of huurwijken het meest ongunstig. Bovendien is het belang van sociale en fysieke kenmerken voor de subjectieve beleving van veiligheid groter dan voor objectieve veiligheid. Compact stedelijke wijken hebben vrij weinig koopwoningen en bevatten naast rijtjeshuizen een groot aantal flats of etagewoningen. In deze wijken wordt gemiddeld de meeste fysieke verloedering geconstateerd. Vroegnaarlogse gebieden scoren eveneens hoog op fysieke verloedering en

kennen de meeste flatwoningen. Deze twee type wijken worden gekenmerkt door een hoog aandeel allochtone bewoners en een grote verhuismobiliteit. Een belangrijk beeld dat naar voren komt uit deze analyse is dat zowel de sociale als de fysieke kwaliteit van een wijk belangrijke factoren zijn in relatie tot het beleven van veiligheid. In buurten waar men positiever is over de sociale en fysieke kwaliteit is de beleving van veiligheid groter (de Hart, 2002). Uit de multilevel-analyse van De Hart blijkt dat er een lagere slachtofferkans is als er sprake is van een sterkere sociale cohesie. Daarnaast gaat een sterkere sociale cohesie in de buurt ook samen met een grotere mate van subjectieve veiligheidsbeleving.

De relatie tussen veiligheidsbeleving, leefbaarheid en sociale cohesie

Zoals hierboven aangegeven, wordt sociale cohesie als een belangrijke verklarende factor gezien van zowel objectieve als subjectieve veiligheid. De veronderstelling daarbij is dat formele en informele sociale controle in buurten met weinig sociale samenhang niet werkt, waardoor criminaliteit niet goed kan worden tegengegaan (de Hart, 2002; van Beckhoven & van Kempen, 2006). Uit het onderzoek van De Hart (2002) blijkt dat wanneer bewoners de sociale en fysieke kwaliteit van een buurt positiever beschouwen, hun beleving van onveiligheid geringer is. De verklaringskracht van deze buurteffecten is volgens Gijsberts, Vervoort, Havekes en Dagevos (2010) echter beperkt, omdat verschillen in sociale cohesie met name bepaald zouden worden door individuele kenmerken.

Blokland (2009) stelt dat publieke familiariteit maakt dat mensen hun omgeving sociaal kunnen ordenen en interpreteren en dat ze zich hierdoor veiliger voelen. Volgens haar signaleren mensen zowel fysieke als sociale kenmerken in een buurt en geven ze hieraan contextgebonden interpretaties. In beleidskringen wordt nog vaak gedacht dat bekend beminde maakt. Blokland laat echter zien dat gebrek aan vertrouwen, sociologisch gezien, niet de kern is van het ervaren van onveiligheid in achterstandswijken. Bekendheid met de sociale omgeving, stelt mensen in staat betekenis te geven aan wat er gebeurt op straat. Dit betekent niet dat mensen elkaar dan per definitie vertrouwen. Wel voelen mensen zich zeker als ze meer publieke familiariteit ervaren. Op het moment dat men anderen niet kan plaatsen of de omgeving niet goed kan interpreteren ontstaat onzekerheid (Blokland, 2009).

De complexiteit van de samenhang tussen de begrippen die in dit onderzoek van belang zijn, ligt in de wisselwerking tussen de sociale en fysieke kenmerken van de buurt en de individuele kenmerken van de bewoners. Kenmerken van een buurt zijn belangrijk voor sociale controle en veiligheid. Socio-economische kenmerken, residentiële instabiliteit en etnische herkomst van bewoners zijn belangrijk voor de aan- of afwezigheid van sociale

cohesie. Daarnaast spelen sociale kenmerken, zoals de sociale positie van bewoners, de gezinsstructuur en allochtone afkomst een rol bij veiligheid. Leefbaarheid wordt ook in verband gebracht met sociale kenmerken van de bewoners van een wijk en de fysieke kenmerken van een buurt. De Haagse krachtwijken zijn compact stedelijke gebieden en vroegnaoorlogse wijken. Juist in deze gebieden zijn scores voor slachtofferrisico en fysieke verloedering het hoogst. Het gevaar in deze wijken is het ontstaan van een vicieuze cirkel. Als verloedering leidt tot een gebrek aan informele en formele sociale controle dan leidt dit gebrek tot meer verloedering en criminaliteit. Zo ontstaat er een situatie waarin het moeilijk is leefbaarheid en veiligheid te creëren. Zoals zal blijken uit de paragraaf krachtwijkenbeleid was er in de krachtwijken sprake van een dergelijke situatie. Het beleid dat is opgesteld dient er toe deze vicieuze cirkel te doorbreken.

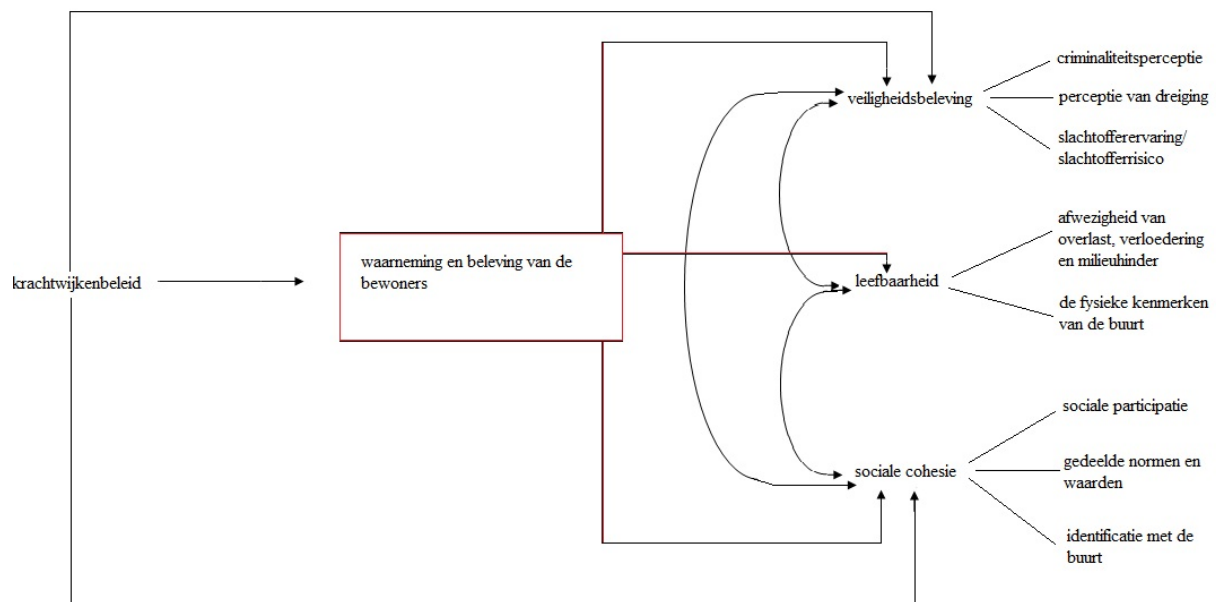
De Hart (2002) stelt dat wanneer bewoners van wijken de sociale en fysieke kwaliteit van hun wijk positiever beschouwen, hun beleving van veiligheid wordt vergroot. Het zou echter in de Haagse krachtwijken anders kunnen liggen. Aangezien deze wijken al jaren kampen met problemen is er een stigma ontstaan. Dit stigma zou er voor kunnen zorgen dat de veiligheid in de wijk wel verbetert, maar de beleving van de bewoners negatief blijft door het stigma wat op de wijk rust. Als dit negatieve stigma ervoor zorgt dat er in de beleving van de bewoners niets verandert, heeft dit ook weerslag op de sociale cohesie in de wijk en zullen projecten die ervoor zouden moeten zorgen dit te verbeteren minder goed werken.

Het is ook mogelijk dat door de problematiek die er speelt in deze wijken de beleving van de bewoners anders is dan in de wijken die door De Hart (2002) zijn onderzocht. Hierdoor zou het zo kunnen zijn dat de relatie tussen de begrippen wel anders is. De gegevens die de Hart gebruikt zijn afkomstig uit middelgrote steden en dorpen. Het is goed mogelijk dat in de grote steden deze verhoudingen anders liggen, omdat de sociale cohesie hier vaak anders is. De krachtwijken zijn tevens wijken waarin de samenhang nog lager is dan het stedelijk gemiddelde. Het is mogelijk dat in de grote steden sociale cohesie in veel mindere mate een rol speelt dan in de middelgrote steden die De Hart heeft onderzocht. Als sociale cohesie een minder grote rol speelt verandert dit de relatie tussen de begrippen en zal sociale cohesie misschien niet een belangrijke verklarende factor zijn zoals in een groot deel van de onderzoeksliteratuur verwacht wordt.

Tevens zijn er in de wijken grote fysieke veranderingen gaande, de publieke familiariteit van de bewoners zou hierdoor kunnen verminderen, waardoor ze minder vertrouwd zijn met hun eigen buurt. Het is theoretisch relevant om naar de Haagse wijken als case te kijken, om deze veronderstellingen te testen. Deze studie zal een aanvulling zijn op

evaluatieonderzoek van het krachtwijkenbeleid. Door op kwalitatieve wijze naar de beleving van veiligheid als centraal fenomeen te kijken in samenhang met leefbaarheid en sociale cohesie is het mogelijk om tot nieuwe inzichten te komen.

Theoretisch model

Krachtwijkenbeleid

In Nederland heerst een lange traditie waarbij getracht wordt fysieke en sociale problemen aan te pakken door middel van wijkaanpak. In het kader van de woningnood in de jaren zestig en zeventig van de 20^e eeuw kreeg dit volop aandacht. In de eerste plaats uit noodzaak voor het bouwen van nieuwe woningen, maar later ook om de leefbaarheid in bestaande wijken te verbeteren. Welzijnsbeleid en welzijnsplanning kwamen rond 1975 hoog op de politieke agenda. Als gevolg van grootstedelijke problematiek en het mislukken van de welzijnsplanning nam de politieke prioriteit van de wijkaanpak vanaf 1980 af. Vanaf toen werd beleid gevoerd op stedelijke vernieuwing, waarbij de nadruk lag op sociaaleconomische problematiek. In de jaren negentig werd teruggegrepen op de stadsvernieuwing uit 1970. Daarnaast werd gestart met de herstructurering van naoorlogse wijken. Het idee was toen al om een woningdifferentiatie te realiseren, zodat de variatie in woningen verschillende bevolkingsgroepen aan zou trekken (Wittebrood & Permentier, 2011).

De initiatieven die vanaf de jaren zestig van de 20^e eeuw zijn genomen richtten zich over het algemeen op wijken waar tegelijkertijd verschillende problemen voorkomen. Dit

geldt ook voor het beleid dat tegenwoordig gevoerd wordt. Het Actieplan Krachtwijken werd opgesteld door het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer¹ in juli 2007. Er werd vastgesteld dat veertig wijken in achttien Nederlandse gemeenten op kenmerken als verloederde en eenzijdige woon- en leefomgeving, weinig mogelijkheden voor sociale contacten, hoge werkloosheid, criminaliteit, gevoelens van onveiligheid en tal van andere complexe maatschappelijke problemen hogere scores hadden dan andere wijken. Bovendien werd vastgesteld dat de problemen in deze wijken niet op zichzelf staan, maar dat de cumulatie van verschillende problemen maakt dat deze problemen hardnekkig zijn (VROM, 2007). Het ministerie van VROM heeft wijken geselecteerd op postcodegebied en geanalyseerd op basis van de thema's fysieke achterstanden, sociaaleconomische achterstanden, fysieke problemen en sociale problemen. De veertig wijken met de meest ongunstige uitkomsten werden aangewezen als aandachtswijk (Wittebrood & Permentier, 2011).

De centrale doelstelling van het krachtwijkenbeleid is “samen met alle betrokkenen ... de 40 wijken om te vormen tot wijken waar mensen kansen hebben en weer graag wonen” (VROM, 2007, p. 8). Binnen acht tot tien jaar moeten de wijken tot woonomgevingen veranderen waar men zich prettig voelt en mogelijkheden heeft een hogere levensstandaard te creëren, zo de doelstelling. De samenwerking tussen gemeentes en rijksoverheid is essentieel, omdat sommige problemen op het niveau van de gemeente opgelost kunnen worden en andere problemen bemiddeling van de rijksoverheid behoeven. Deze samenwerking is vastgelegd in charters, die de basis bieden voor de interbestuurlijke verhouding tussen de rijksoverheid en de steden. De gemeente Den Haag heeft met de rijksoverheid in 2008 een charter gesloten waarin de nationale thema's worden vertaald naar de wensen van de stad (Gemeente Den Haag & VROM, 2008). Vervolgens is de gemeente Den Haag in onderhandeling gegaan met haar partners en is er een Raamovereenkomst Investeringsprogramma Krachtwijken opgesteld (Gemeente Den Haag, Haag Wonen, Staedion & Vestia, 2008).²

¹ Het ministerie van Wonen, Wijken en Integratie behoorde in de periode 2007-2010 onder het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer. Het ministerie van Wonen, Wijken en Integratie stelde het krachtwijkenbeleid op, maar omdat het onder het ministerie van VROM ressorteerde werd er vanuit dat ministerie geschreven (Ministerie van Algemene Zaken, n.d.).

² De rijksoverheid heeft een voortgangsrapportage laten uitvoeren, de visitatiecommissie wijkenaanpak heeft alle veertig wijken bekeken en heeft in het geval van de Haagse wijken een aantal suggesties gedaan, zoals het steviger maken van de wijkeconomie. Deze voortgangsrapportage kan echter niet gezien worden als een onderzoek, maar is zoals de titel al doet vermoeden een korte weergave van de stand van zaken in de wijken (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, directie Wijken, 2011). vervolg noot op p. 12

In de vorige paragrafen is de kern van het onderzoek besproken. Het is duidelijk welke vragen er gesteld worden, wat het doel is van het onderzoek en op welke theoretische gronden het onderzoek rust. Het is nu van belang te bespreken hoe deze vragen beantwoord worden. Dit zal worden besproken in wat volgt: de methodensectie van dit artikel.

Methoden en onderzoekspopulatie

Meetinstrument en methode van dataverzameling

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van kwalitatieve onderzoeksstrategieën en de waarnemingsmethode semigestructureerd interview. Hierdoor is het mogelijk een dieper begrip van het menselijk gedrag en de redenen achter dit gedrag te verkrijgen. Dit onderzoek tracht antwoord te geven op de vraag op welke manier mensen betekenis geven aan hun sociale omgeving en hoe zij zich op basis daarvan gedragen. Door kwalitatief onderzoek te doen kan de betekeniswereld achter interacties, ervaringen, gedragingen, gevoelens en processen onderzocht worden (Maso & Smaling, 1998).

Tijdens de semigestructureerde interviews is gebruik gemaakt van een topiclijst (zie bijlage 1). Er zijn zowel individuele bewoners als groepen bewoners geïnterviewd. In de interviews is gestart met sociale cohesie, vervolgens zijn vragen gesteld over leefbaarheid, waarna veiligheidsbeleving aan bod is gekomen en tot slot zijn vragen gesteld over het thema waarneming van de wijkaanpak zodat de eerdere drie thema's hiermee verbonden konden worden. Aangezien de interviews als semigestructureerde vraaggesprekken zijn gevoerd is het voorgekomen dat onderwerpen door elkaar liepen. Dit is op zich geen probleem, maar vertraagde het proces van coderen en analyseren. Voor één van de twee groepsinterviews zijn stellingen gebruikt die zijn weergegeven in bijlage 2. Er is bij dit groepsinterview, vanwege de grootte van de groep (elf respondenten), gekozen voor stellingen. Met stellingen was het risico minder groot dat het gesprek niet gefocust genoeg zou zijn. Voor het andere groepsinterview zijn dezelfde vragen gebruikt als in de individuele interviews. Zowel bij de groepsinterviews als de individuele interviews was een goede voorbereiding van groot belang. Interviewen is veeleisend en gedurende het interview moest ik soms beslissingen nemen over

De gemeente Den Haag heeft eveneens recent een voortgangsrapportage uitgevoerd. In deze rapportage wordt per wijk en per thema besproken wat er bereikt is en wat de planning is voor de komende tijd. De activiteiten uit het Haagse krachtwijkenprogramma zijn in verschillende wijkgebonden business cases ondergebracht (Gemeente Den Haag Programmabureau Krachtwijken, 2010).

bijvoorbeeld formulering of doorvragen. Door goed naar de respondenten te luisteren kon ik aansluiten op hun behoeften. Als interviewer was ik er op gespist om de interactie met de respondenten goed te laten verlopen. Mijns inziens is dit zowel vanuit menselijk oogpunt als vanuit oogpunt van het onderzoeksdoel geslaagd. Soms was het echter in groepsinterviews moeilijk om orde te bewaren en ervoor te zorgen dat respondenten niet door elkaar praatten.

Getracht is het verzamelen van gegevens af te wisselen met de analyse, oftewel het principe van constante vergelijking toe te passen. Dit houdt in dat elke keer als er nieuwe gegevens verzameld zijn de dataverzameling tijdelijk stil staat om de nieuwe gegevens te analyseren. Door dit principe toe te passen tijdens de dataverzameling was het mogelijk om nieuwe inzichten te gebruiken bij het verzamelen van nieuwe gegevens. Het was niet altijd mogelijk dit principe toe te passen, omdat er vaak meerdere interviews op een dag waren ingepland. Het verzamelen van nieuwe gegevens kwam tot een einde bij het optreden van verzadiging (Boeije, 2005), in dit geval na het interviewen van 37 respondenten.

Onderzoekspopulatie

De populatie die in dit onderzoek centraal staat, bestaat uit personen die meerderjarig zijn en woonachtig in de Haagse krachtwijken Stationsbuurt-Rivierenbuurt, Schilderswijk, Transvaal en Den Haag Zuidwest. Deze wijken hadden in 2011 gezamenlijk 120.481 inwoners (Den Haag Buurtmonitor, 2012). De interviews zijn afgenomen in twee van de vier Haagse wijken, omdat voor het bereiken van vier wijken aanmerkelijk meer mensen zouden moeten worden geïnterviewd. Vanwege de beperkte tijd was dit niet mogelijk. Op basis van cijfers over veiligheidsgevoel, sociale cohesie en oordeel over de buurt uit de Haagse Buurtmonitor (2012) was het niet mogelijk om een onderbouwde keuze te maken voor twee wijken omdat de cijfers elkaar niet sterk ontlopen. Gekozen is om het onderzoek uit te voeren in de wijken Schilderswijk en Transvaal, omdat vrijwel iedere inwoner van Den Haag deze twee wijken als aparte wijken ziet. De andere twee wijken hebben meer het karakter van een kleine regio als een afgesloten wijk met een eigen identiteit (Roukens, 2008).

De respondenten die hebben meegewerkt aan dit onderzoek zijn op verschillende manieren benaderd. Allereerst heb ik via mijn persoonlijk netwerk tien respondenten geworven. Slechts één van deze respondenten kende ik persoonlijk. Nog eens tien respondenten zijn geworven via een leerkracht van een basisschool in Transvaal. Samen met deze leerkracht heb ik op het schoolplein ouders aangesproken om mee te werken aan het onderzoek. Via een bewonersorganisatie in de Schilderswijk (De Paraplu) zijn vijftien respondenten verzameld om mee te doen aan het onderzoek. Deze organisatie heeft een e-

mailbericht uitgestuurd naar al haar contactpersonen zodat bewoners zelf konden reageren als ze mee wilden doen aan het onderzoek. Daarnaast is één respondent aangesproken in een winkel en is één respondent benaderd via een website van een buurtkamer. Naast de bovengenoemde wervingsmethoden heb ik nog op een aantal andere manieren getracht respondenten te werven, via deze methoden zijn helaas geen respondenten geworven. Ik heb onder andere e-mailberichten verstuurd naar ouders van een tweede school in Transvaal, mensen aangesproken op de Haagse markt en een aantal keer de techniek ‘hanging around’ toegepast op een buurtcentrum in Transvaal. Bij het analyseren van de resultaten moet er rekening mee gehouden worden dat een bepaalde groep mensen bereid is mee te werken aan het onderzoek. Niet alle personen die zijn uitgenodigd om deel te nemen aan dit onderzoek, wilden meewerken. Hierdoor kan het zo zijn dat er bias ontstaat doordat bepaalde personen niet bereikt zijn. Hierop wordt later nader ingegaan.

De meeste interviews zijn afgenomen in de huizen van de respondenten. Daarnaast zijn twee interviews afgenomen in de openbare bibliotheek en één interview in een ruimte van het wijkcommunicatiebureau. De individuele interviews duurden gemiddeld een half uur tot drie kwartier. Het groepsinterview dat tijdens de bewonersvergadering plaatsvond, is afgenomen in het kantoor van de bewonersorganisatie De Paraplu. Het andere groepsinterview is afgenomen in de groepsruimte Terwestenpad. De groepsinterviews duurden beiden ongeveer twee uur. De interviews werden opgenomen met een geluidsrecorder. Er waren twee respondenten, bij individuele gesprekken, die hier bezwaar tegen hadden. Bij deze interviews zijn de gegevens tijdens het interview opgeschreven en vervolgens uitgewerkt.

Aan dit onderzoek hebben in totaal 37 respondenten meegewerkt. De algemene gegevens van de respondenten zullen hieronder besproken worden. Zeventien respondenten waren mannelijk en twintig waren vrouwelijk, in de leeftijd tussen 18 en 82 jaar. De leeftijd van de respondenten is in Tabel 1 weergegeven:

Tabel 1. Leeftijd

18 – 29	30 – 39	40 – 49	50 – 59	60 – 69	70+
19%	16%	3%	27%	32%	3%

De culturele achtergrond werd door de respondenten zelf gedefinieerd nadat hen werd gevraagd wat hun herkomst was. Negentien respondenten hebben een Nederlandse achtergrond, negen respondenten een Turkse achtergrond, drie een Marokkaanse achtergrond en zes een Surinaamse achtergrond. Als de respondenten worden ingedeeld volgens de

dichotomie allochtoon-autochtoon, zoals gehanteerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek, zijn achttien respondenten autochtoon en negentien respondenten allochtoon. Het verschil tussen negentien respondenten met een Nederlandse achtergrond en achttien respondenten die autochtoon zijn, komt doordat er één respondent was die zichzelf definieert zijnde van Nederlandse herkomst en opgegroeid in Nederland, maar in het buitenland is geboren. Het opleidingsniveau van de respondenten wordt weergegeven in Tabel 2:

Tabel 2. Opleidingsniveau

Laag: Geen opleiding, LBO, Huishoudschool of middelbare schooldiploma MAVO	Middelbaar: Middelbare schooldiploma HAVO of MBO	Hoog: HBO	Geen antwoord
27%	35%	22%	16%

Van de respondenten heeft 16% niet verteld wat hun opleidingsniveau is, dit kan zijn omdat er tijdens de groepsinterviews algemene gegevens door de respondenten zelf moesten worden ingevuld. Tijdens de groepsinterviews is ervoor gekozen de respondenten hun algemene gegevens schriftelijk in te laten vullen, zodat hun privacy beter gewaarborgd zou zijn. Hierdoor kan het zijn dat ze dit onderdeel hebben vergeten in te vullen of dat het niet invullen betekende dat ze geen opleiding hebben genoten. Om in de analyse te kunnen kijken of er verschillen bestaan tussen een lange of korte residentie in de wijken is er ook gevraagd naar hoe lang respondenten al in de wijken wonen. In totaal zijn 21 respondenten woonachtig in de Schilderswijk en zestien in Transvaal. De respondenten is gevraagd hoe lang ze in hun wijk wonen. Deze cijfers zijn te zien in de volgende tabel:

Tabel 3. Residentiële jaren

Residentiële jaren	0 – 9	10 – 19	20 – 29	30 – 39	40 – 49	50 – 59	60 – 69
Schilderswijk	0%	35%	15%	35%	5%	10%	0%
Transvaal	44%	19%	6%	6%	6%	0%	19%

Vier respondenten uit Transvaal wonen al hun hele leven in de wijk, bij de respondenten uit de Schilderswijk geldt dit voor zes respondenten.³

In dit onderzoek is getracht een zo goed mogelijke afspiegeling te creëren van de werkelijke populatie. De cijfers die gebruikt worden voor de vergelijking van de steekproef

³ Basis informatie over de respondenten is te vinden in bijlage 3. Transcriptie van de interviews zijn op aanvraag in te zien.

met de werkelijke populatie zijn afkomstig uit de Haagse Buurtmonitor⁴ (Den Haag Buurtmonitor, 2012). Wat betreft geslacht is een goede afspiegeling ontstaan: in het onderzoek is 54% vrouw en 46% man en in de werkelijke populatie is dit 49% en 51%. Op het gebied van leeftijd is de afspiegeling van de werkelijke populatie tot op zekere hoogte geslaagd. De leeftijdsklassen lopen niet helemaal gelijk, omdat er geen exact vergelijkbare klassen gevonden konden worden in de gegevens van de Buurtmonitor. De percentages van de werkelijke populatie zijn berekend naar verhouding van alle personen boven de achttien jaar. In het onderzoek is 38% van de respondenten tussen de 18 en 49 jaar en in de werkelijke populatie is dit percentage 56% (voor personen tussen 20 en 44 jaar). Deze leeftijdsgroep komt niet helemaal overeen met de werkelijke populatie. Dit kan zijn omdat personen tussen 18 en 49 jaar over het algemeen werken en hierdoor moeilijk bereikbaar zijn. In de werkelijke populatie is 33% van de bevolking tussen 45 en 64 jaar oud, in het onderzoek is deze groep groter, namelijk 59% (personen tussen 50 en 69 jaar). Dit kan zijn omdat personen tussen 45 en 69 jaar oud vaker betrokken zijn bij activiteiten van bewonersorganisaties. Daarnaast is het mogelijk dat er meer respondenten zijn in deze leeftijdscategorie omdat deze groep meer openstaat om mee te doen aan onderzoek dan jongere respondenten. Bovendien kan het zo zijn dat personen in deze leeftijdscategorie meer tijd hebben en daarom eerder geneigd zijn mee te doen aan een onderzoek. De leeftijdscategorie ouder dan 70 beslaat in het onderzoek 3% van de respondenten. In de werkelijke populatie is 11% ouder dan 65. Jongeren tussen nul en zeventien jaar zijn in dit onderzoek niet meegenomen.

Wat betreft de autochtone en allochtone bevolking is er in dit onderzoek vergeleken met de werkelijke populatie geen goede verhouding. In de werkelijke populatie is namelijk 91% van allochtone herkomst en 9% van autochtone herkomst. In het onderzoek is dit respectievelijk 51% en 49%. Hoewel er in het onderzoek dus wel een gelijke verdeling is naar herkomst, is deze verdeling geen goede afspiegeling van de werkelijke populatie. Deze verdeling wijkt om verschillende redenen af. Allereerst is taal een belangrijke factor. Een grote groep mensen van allochtone herkomst beheerst het Nederlands niet goed genoeg om deel te nemen aan het onderzoek, waardoor het moeilijk is om respondenten te vinden. Ten tweede nemen mensen van allochtone herkomst over het algemeen minder deel aan activiteiten binnen bewonersorganisaties. Beide groepen zijn echter wel gelijkwaardig aan het woord gekomen in dit onderzoek.

⁴ Op de website van de Haagse Buurtmonitor is het mogelijk de cijfers van afzonderlijke wijken op te vragen. Om een afspiegeling te kunnen maken tussen de werkelijke populatie en de steekproef zijn de cijfers van de wijken Transvaal en Schilderswijk samen genomen. Vervolgens worden deze vergeleken met de cijfers van de steekproef.

Wat betreft etnische achtergrond is de verhouding tussen de werkelijke populatie en de respondenten in het onderzoek beter verdeeld. Hoewel de groep respondenten van Nederlandse herkomst groter is dan in de werkelijke populatie, 51% ten opzichte van 9%, zijn de groepen die het grootst zijn in de werkelijke populatie allemaal vertegenwoordigd in het onderzoek. In de werkelijke populatie is 28% van de bewoners van Turkse herkomst, in het onderzoek is dit 24%. Surinamers zijn 21% van de werkelijke populatie, in het onderzoek is dit 16%. De groep Marokkaanse inwoners omvat in de werkelijke populatie 26% en in het onderzoek 8%, voor deze groep is de verhouding net als bij de groep van Nederlandse herkomst niet kloppend. Het is mogelijk dat het tekort aan Marokkaanse respondenten en het overschot aan Nederlandse respondenten invloed heeft op de resultaten. Aangezien de Marokkaanse gemeenschap in de Nederlandse media en het publieke debat vaak negatief worden benaderd zou het kunnen zijn dat personen met een Marokkaanse herkomst een negatief beeld hebben van de Nederlandse samenleving. Deze personen zouden zich dan niet goed kunnen vinden in de opinie van de Marokkaanse respondenten in dit onderzoek, die over het algemeen heel positief waren over de verschillende thema's. Dit zou betekenen dat er eventueel een meer negatieve conclusie zou worden getrokken als er meer Marokkaanse respondenten mee hadden gedaan. Het teveel aan Nederlandse respondenten zou in de resultaten ook tot een meer negatieve conclusie kunnen leiden, omdat een grote groep Nederlanders erg negatief is over allochtonen. Deze negativiteit over allochtonen is vaak gerelateerd aan angst, waardoor er in de resultaten een grotere groep zou kunnen ontstaan die zich onveilig voelt.

Voor opleidingsniveau en het aantal jaren dat respondenten in de wijken wonen zijn geen vergelijkbare cijfers te vinden voor de werkelijke populatie; dus is het niet mogelijk te kijken of de afspiegeling hier juist is. Wel kan geconcludeerd worden dat wat betreft opleidingsniveau een redelijke verhouding bestaat tussen de gemeten niveaus. De enige groep die hier ontbreekt zijn personen met een universitaire opleiding.

Analyse

De gegevens in dit onderzoek zijn verzameld door semigestructureerde interviews. Deze interviews zijn opgenomen en vervolgens getranscribeerd. De getranscribeerde teksten zijn geanalyseerd met behulp van het programma NVivo9. Met dit programma is het mogelijk de gegevens te fragmenteren en in te delen in categorieën. Er is gestart met het open coderen van vijf interviews uit verschillende fases van het onderzoek. Door open te coderen was het mogelijk om verschillende onderzoeksgegevens in te delen in thema's en categorieën. Uit de

open codering is een lijst met codes ontstaan die vervolgens gestructureerd zijn naar de hoofdonderwerpen. Na de eerste structurering van de codes zijn de resterende interviews gecodeerd. Soms was het nodig nieuwe codes te maken en deze in te voegen in de ontstane structuur. Een groot deel van de betrokken codes zijn ‘in-vivo’ codes, oftewel begrippen die voortgekomen zijn uit de gegevens. Bij het coderen van de gegevens was het van belang om theoretisch sensitief te coderen, zodat de beleving die is verwoord in een bepaald stuk tekst niet verloren gaat.

Na de open codering is er axiaal gecodeerd. Dit houdt in dat er opnieuw naar de codes is gekeken en een herindeling is aangebracht. Daarnaast is in het proces van axiaal coderen gecontroleerd of alle fragmenten bij de juiste code gecodeerd zijn en zijn clusters van codes gemaakt waarin hoofdcodes en subcodes worden onderscheiden. Vervolgens heb ik thema voor thema de codes bekeken. In de resultaten wordt beschreven wat de belangrijkste bevindingen zijn die uit deze codes voortkomen. De resultaten worden verduidelijkt door citaten van de respondenten te gebruiken.

De laatste stap in de codering is selectieve codering. Na het uiteenrafelen van de codes worden ze weer samengebracht zodat er kan worden gezocht naar relaties tussen de thema's. Dit is gedaan door uit verschillende eerdere hoofdcodes vier overkoepelende codes te creëren met positieve en negatieve opties. Dit is gebeurd voor de beleving van de buurt, de beleving van veiligheid, de beleving van sociale cohesie en de waarneming en beleving van de wijkaanpak. In Tabel 4 is weergegeven welke hoofdcodes onder de vier overkoepelende codes vallen. Sommige respondenten werden bij zowel positieve als negatieve codes gevonden. Bij deze gevallen is er gekeken naar de hoeveelheid referenties, de waarde van de referenties en de algemene tendens van het interview om te bepalen bij welke groep een respondent hoort. Ook zijn er respondenten die te onduidelijk of inconsistent waren in hun antwoorden waardoor ze niet mee konden worden genomen in één van beide opties in de codes. Daarnaast waren er ook respondenten die in het geheel niet hadden geantwoord op vragen.

Tabel 4. Overkoepelende codes

Beleving van de buurt		Beleving van veiligheid	
Positief	Negatief	Positief	Negatief
<ul style="list-style-type: none"> • uitstraling van de buurt is beter geworden • tevreden met buurt • tevreden met openbare ruimte • verbetering van de wijk • vooruitgang van de wijk • de wijk wordt mooier 	<ul style="list-style-type: none"> • uitstraling van de buurt verslechterd • ontevreden met buurt • ongezellig straatbeeld • achteruitgang van de wijk 	<ul style="list-style-type: none"> • geen angst • geen gevoelens van bedreiging • geen onveiligheidsgevoelens • prettig gevoel op straat 	<ul style="list-style-type: none"> • angst • gevoelens van bedreiging • onveiligheidsgevoelens • onprettig gevoel op straat

Beleving van sociale cohesie		Waarneming en beleving van de wijkaanpak	
Wel	Niet	Wel	Niet
<ul style="list-style-type: none"> • contact met burens • contact met buurtgenoten • contact tussen bevolkingsgroepen, • iedereen kent elkaar • gedeelde norm netjes en beleefd zijn • sociale controle • anderen wel aanspreken op gedrag 	<ul style="list-style-type: none"> • weinig contact tussen buurtgenoten • meeste contacten buiten de buurt • scheiding tussen bevolkingsgroepen • normen en waarden ontbreken • anderen niet aanspreken op gedrag 	<ul style="list-style-type: none"> • beleving van de wijk kan of is veranderd • wel een verandering in de wijk • wel een waarneming van de wijkaanpak • kennis van het krachtwijkenbeleid 	<ul style="list-style-type: none"> • beleving van de wijk verandert niet • geen verandering van de wijk • geen waarneming van de wijkaanpak

Resultaten

In dit deel van het artikel worden de resultaten van het onderzoek beschreven. De hoofdvraag van het onderzoek is: In hoeverre ervaren de bewoners van de Haagse krachtwijken dat de wijkaanpak, zoals zij deze waarnemen, invloed heeft op hun beleving van veiligheid? Op deze hoofdvraag zal antwoord worden gegeven naar aanleiding van vier deelvragen.

Sociale cohesie

De deelvraag die bij het onderwerp sociale cohesie werd gesteld is: Voelen de bewoners van de Haagse krachtwijken zich verbonden met hun buurt en is dit volgens hun veranderd door de wijkaanpak? Een belangrijke bevinding is, dat bijna alle respondenten oppervlakkig contact hebben met hun buurtgenoten. Dit contact beperkt zich tot het gedag zeggen van naaste burens en burens uit de straat. Zo vertelde respondent 26, een vrouw van Nederlandse herkomst en middelbare leeftijd die 18 jaar in Transvaal woont: “nou veel contact zou ik het niet willen noemen, ik ken de burens en we groeten elkaar” (R.26). Ze vertelde dit naar aanleiding van een gerichte vraag naar contact tussen burens of buurtgenoten. Sommige respondenten gaven ook aan dat naaste burens elkaar helpen. Ze vertelden dit als ze spraken over het contact dat ze hebben met buurtgenoten. Respondenten die aangaven dat naaste burens elkaar helpen, wonen vaak langere tijd in hun huis en dit geldt ook voor hun burens. Ze hebben dus al langer de tijd gehad om een band op te bouwen met elkaar. Het blijkt dat er een sterke samenhang is tussen sociale cohesie en residentiële jaren. Herstructurering van grote delen van een wijk kan het proces van verbinding tussen bewoners schaden.

Enkele respondenten gaven aan dat burens soms eten met elkaar delen. Zo vertelde respondent 7, een man van middelbare leeftijd die al tientallen jaren in Transvaal woont: “als er feesten zijn dan delen we onze lekkernijen samen met z’n allen” (R.7). Hij vertelde dit wanneer het gesprek ging over hechting met de buurt. Hij vertelde dat je nooit weet wat voor burens je tegenkomt als je verhuist. Hij vindt het een investering om goed contact te hebben met buurtgenoten en zou dit niet zomaar willen opgeven. Het citaat diende als voorbeeld van het goede contact dat hij heeft met buurtgenoten ongeacht hun achtergrond. Het delen van eten is een teken dat men wil investeren in de buurtrelaties.

Respondenten die expliciet aangaven geen contact te hebben met buurtgenoten buiten hun eigen naaste burens gaven hier verschillende redenen voor. Zo stelde respondent 6, een oudere vrouw van Nederlandse herkomst, die negen jaar in de Schilderswijk heeft gewoond en nu sinds twaalf jaar in Transvaal woont: “Ik heb verder geen contact, want als ik de deur

uit ga, dan is het buiten Transvaal” (R.6). Deze respondent woont in de buurt omdat ze de omgeving prettig vindt, maar haar sociale leven speelt zich buiten de wijk af. Ze reageerde hiermee op een vraag die gesteld werd over contact met buurtgenoten. Andere respondenten die weinig contact hebben voelen zich buiten de gemeenschap staan omdat ze autochtoon zijn. Hierdoor hebben ze het gevoel er niet bij te horen. Respondent 8, een bejaarde vrouw van Nederlandse herkomst, die is opgegroeid in Transvaal en er sinds 1999 weer woont, vertelde dat het gevoel er niet bij te horen wordt versterkt als ze zich in een groep begeeft waar personen andere talen spreken. Doordat ze niet goed kan communiceren met personen die geen Nederlands spreken, voelt ze zich buitengesloten.

Het onderwerp contact tussen bevolkingsgroepen of juist een scheiding tussen bevolkingsgroepen werd een aantal keer aangesneden door respondenten zonder dat hier expliciet naar is gevraagd. Zo stelde respondent 20, een oudere man van Surinaamse herkomst die sinds 30 jaar in de Schilderswijk woont:

De verschillende ... culturele groepen, dat klikt niet zo goed, bijvoorbeeld onder de Marokkanen dat werkt, onder de Turken dat werkt ... maar, tussen de Turken en de Marokkanen met elkaar dat werkt alleen in uitzondering of in hoge nood ... in dagelijkse omgang dan hebben ze toch liever hun eigen cluppie en dat is jammer. (R.20)

Hij reageerde op een opmerking van respondent 22, een man van Nederlandse herkomst die zijn hele leven in de Schilderswijk woont. Respondent 22 vertelde dat hij anders met zijn Marokkaanse buurman omgaat dan Marokkaanse mannen onderling met elkaar omgaan. Andere respondenten spraken over een scheiding tussen bevolkingsgroepen als het ging over het contact dat ze hebben met hun buurtgenoten of het delen van normen en waarden. Vaak hindert het ze dat er een scheiding is tussen de groepen, ze zouden liever zien dat men meer met elkaar mengt. De scheiding tussen groepen wordt ook gerelativeerd. Bijvoorbeeld door te zeggen dat er altijd scheidingen zijn als er minderheidsgroepen zijn. Of dat het onvermijdelijk is als mensen de Nederlandse taal niet goed beheersen. Sommigen zijn eerder boos dat groepen niet mengen en verwijten anderen dat ze integratiemogelijkheden niet met beide handen aangrijpen. Ook wijt een respondent het feit dat groepen gescheiden zijn aan de vele mogelijkheden in de wijk om alleen in de eigen culturele groep te verkeren. Bijvoorbeeld doordat er een Turkse bakker, slager en groenteboer is, worden mensen niet meer met de Nederlandse taal geconfronteerd.

Respondenten die van mening zijn dat de verschillende bevolkingsgroepen wel met elkaar mengen zijn er ook. Ze spraken over het goede contact dat er is tussen

bevolkingsgroepen toen het ging over contact met buren in de straat. Ze gaven daarbij een opsomming van alle verschillende achtergronden van de mensen die in straat wonen, waarna ze aangaven dat het goed gaat tussen hen. Deze respondenten lieten blijken dat de instelling van mensen belangrijk is. Als iemand zich profileert als een individu, in plaats van als lid van een groep, denken ze dat het makkelijker is om met elkaar in contact te komen. Stereotypering is hier dus een belangrijke valkuil. Het is interessant dat respondenten over het onderwerp van contact of scheiding tussen bevolkingsgroepen spraken aangezien hier nooit op aangestuurd is. Dit laat zien dat het een onderwerp is dat hen bezig houdt als het gaat om sociale cohesie.

Er is één respondent die zich extreem negatief uitliet over de islamitische gemeenschap in de wijk. Daarnaast is er een aantal respondenten dat negatieve uitlatingen doet over personen met een Oost-Europese achtergrond. Ze denken dat Oost-Europeanen meer inbreken, of vinden dat ze hinderlijk gedrag vertonen onder invloed van alcohol. Het is opvallend dat personen die klagen over Oost-Europeanen bijna allemaal van allochtone herkomst zijn. Het zou te verwachten zijn dat zij minder snel zouden stereotyperen, omdat ze immers zelf ook vaker slachtoffer zijn van stereotypering.

Om te kunnen bepalen of buurtbewoners sociale cohesie beleven, is het naast het spreken over contact ook van belang met hen te praten over normen en waarden. Wanneer respondenten hierover spraken, bleek dat velen het belangrijk vinden dat anderen zich netjes en beleefd gedragen. Ze bedoelen hiermee dat mensen geen rotzooi op straat gooien, mensen elkaar gedag zeggen als ze elkaar kennen en respectvol met elkaar omgaan. Respondenten gaven aan dat ze vinden dat bij sommige mensen in de wijken normen en waarden ontbreken. Sommige koppelen dit aan een algemene tendens in Nederland waarbij mensen geen respect meer hebben voor elkaar en de openbare ruimte. Soms leidt het ontbreken van normen en waarden bij respondenten tot overlast of angst. Ze koppelen dit aan de rommel die op straat ligt en ervaren hier overlast van of ze koppelen het ontbreken van normen en waarden aan gedrag wat hun angst baart.

Hechting en identificatie met de buurt is het derde deelonderwerp wat van belang is bij sociale cohesie. Binnen dit thema komt de tevredenheid en de ontevredenheid van bewoners over hun buurt naar voren. Bewoners vertelden dat ze hun buurt gezellig vinden, dat ze niets te klagen hebben of dat ze zich er thuis voelen. De redenen hiervoor konden ze vaak niet uitleggen. Ontevredenheid met de buurt hangt bij respondenten vaak samen met overlast of onveiligheidsgevoelens. Ze gaven dit aan op het moment dat ze spraken over de buurt. Als er vervolgens over veiligheid werd gesproken, gingen ze hier vaak niet meer op in. Dit laat zien

dat als er naar de buurt werd gevraagd ontevredenheid werd gekoppeld aan onveiligheid, maar wanneer er werd gesproken over veiligheid andere dingen belangrijker zijn.

Meerdere respondenten gaven aan dat ze er bewust voor gekozen hebben om in hun respectieve wijk te gaan wonen. Soms was het voor respondenten moeilijk aan te geven waarom ze voor de buurt hadden gekozen. Voor sommige respondenten waren met name praktische overwegingen van belang, bijvoorbeeld de centrale ligging van de wijk of het feit dat er familie in de buurt woont. Vaak was het huis van doorslaggevende betekenis om in de buurt te gaan wonen. Andere respondenten zijn geboren en getogen in hun buurt en hebben nooit een reden gezien om te verhuizen. Als de respondenten werd gevraagd of ze in de wijk zouden blijven wonen als ze moesten verhuizen, was er een behoorlijk aantal dat aangaf in de wijk te willen blijven wonen. Enkele respondenten die niet in de buurt zouden willen blijven wonen, gaven aan dat ze zich niet veilig voelen in de buurt en daarom weg zouden willen.

In het gesprek kwam het weinig voor dat respondenten - bij dit onderwerp - over iets anders dan sociale cohesie spraken. Sporadisch werd er bij ontevredenheid wel uitgelegd dat dit kwam door overlast of onveiligheidsgevoelens. Eveneens werd er in het vervolg van het gesprek, als er werd gesproken over andere onderwerpen, bijna nooit teruggegrepen naar onderwerpen die met sociale cohesie van doen hadden. Ook als er over de wijkaanpak werd gesproken werd bijna nooit gerefereerd naar sociale cohesie. Slechts een enkele keer noemt een respondent dat door het bouwen van nieuwe huizen de bevolkingssamenstelling verandert. Dit laat zien dat in de beleving van de respondenten de waarneming van de wijkaanpak niet sterk gerelateerd is aan de ervaring van sociale cohesie. Ook kan er niet met zekerheid gezegd worden dat bewoners zich verbonden voelen met elkaar. Het is duidelijk dat de meeste respondenten redelijk tot goed contact hebben met hun naaste burens en dat een grote groep waarden en normen met elkaar deelt. Een groep gaf aan dat er een scheiding is tussen bevolkingsgroepen en dat waarden en normen bij andere personen ontbreken. Daarnaast was het aantal respondenten dat gehecht is aan de buurt niet veel groter dan mensen die niet gehecht zijn aan de buurt. Personen die gehecht zijn aan hun buurt voelen zich thuis en prettig in de buurt. Zoals al eerder gezegd was het voor de respondenten moeilijk om dit onder woorden te brengen en was het dus ook lastig om aan te geven waarom ze precies gehecht zijn aan de buurt. Vermoedelijk speelt het wel mee dat ze zich ook prettig voelen in de wijk. Dit geldt eveneens voor respondenten die zich minder gehecht voelen aan de wijk. Als ze zich onprettig voelen is het logisch dat ze zich minder hechten aan de buurt. Dit laat zien dat, hoewel respondenten binnen het onderwerp sociale cohesie weinig over leefbaarheid

en veiligheid praten, deze onderwerpen waarschijnlijk wel van belang zijn in de mate van hechting die respondenten ervaren met de buurt.

Leefbaarheid en veiligheid

Uit de literatuur bleek dat leefbaarheid en veiligheid sterk met elkaar samenhangen. Ook uit de gesprekken met de respondenten bleek dat deze onderwerpen zeer dicht bij elkaar liggen. Dit is te zien omdat in de interviews deze twee onderwerpen het meest door elkaar heen liepen. Daarom worden de resultaten voor deze onderwerpen gezamenlijk besproken om antwoord te kunnen geven op de deelvraag: Voelen de bewoners van de Haagse krachtwijken zich veilig in hun buurt en is dit volgens hun veranderd door de wijkaanpak?

Binnen het onderwerp leefbaarheid werden verschillende thema's naar voren gebracht door de respondenten. Een belangrijk thema was overlast. Vuil op straat, geluidsoverlast van burens, jongeren en lastig gevallen worden op straat werden als voorbeelden genoemd. Zo vertelde respondent 3 bij de vraag of ze wel eens overlast ervaart: "wat ze bijvoorbeeld niet zouden moeten doen is meisjes naroeven, dat is ... gewoon echt heel irritant, want soms voel je je daardoor gewoon echt een beetje bedreigd of zo" (R.3). Aan haar antwoord valt af te lezen dat deze overlast leidt tot gevoelens van dreiging, wat een indicatie is van het beleven van onveiligheid. Respondent 17, een vrouw van 38 jaar van Turkse herkomst die is opgegroeid in Transvaal en sinds 2005 weer in de wijk woont, vertelde dat ze overlast ervaart van personen die rommel op straat gooien. Ze vindt het irritant dat mensen bijvoorbeeld vis halen op de markt en vervolgens de rotzooi die overblijft op straat gooien. Ze reageerde hiermee op de vraag of de uitstraling van de buurt veranderd is. Het laat zien dat een rommelige woonomgeving tot irritatie en ontevredenheid kan leiden bij bewoners.

Respondenten spraken over een uiteenlopend aantal kenmerken van hun buurt. Belangrijkste negatieve kenmerken waren dat er weinig groen aanwezig is in de wijk en dat het vies is op straat. Respondenten ervaren het als positief dat de buurt een internationaal karakter heeft, dat het altijd druk is op straat en dat ze de buurt gezellig en leuk vinden. Meerdere respondenten vinden dat de uitstraling van de buurt aan het verbeteren is. Een jonge man van Nederlandse herkomst die zijn hele leven in de Schilderswijk woont, vertelde nadat hem werd gevraagd of hij het idee heeft dat de uitstraling van de buurt verandert: "ja ik denk eigenlijk dat er wel meer, meer politie, meer schoonmakers meer dat soort dingen zijn, ik denk wel dat de buurt misschien wel zelfs iets beter wordt, ja" (R.9).

Herstructurering van woningen en het plaatsen van ondergrondse containers werd door meerdere respondenten genoemd bij het bespreken van leefbaarheid van de buurten. De

respondenten ervaren de ondergrondse containers als een grote vooruitgang. Een aantal respondenten uit de Schilderswijk wist wel dat de containers er zijn, maar vindt het jammer dat de containers bij hun in de wijk nog niet zijn geplaatst. Respondenten spraken ook over nieuwbouw in de wijken en dat daardoor nieuwe mensen in de wijken komen wonen. Sommige respondenten vinden het prettig dat er meer koophuizen worden gebouwd. Ze vinden dat bewoners van een koophuis meer aandacht hebben voor het net houden van de buurt. De respondenten spreken over de veranderende bevolkingssamenstelling als het gesprek gaat over het eventueel veranderen van de uitstraling van de buurt. Dit laat zien dat men een koppeling maakt tussen de fysieke uitstraling van de buurt en de status van mensen die in de wijk wonen.

Bij vragen over de beleving van veiligheid is er voornamelijk ingegaan op hoe respondenten zich voelen als ze zich in de buurt bewegen. Veelvuldig gaven respondenten aan zich veilig te voelen als ze op straat zijn in de wijk waar ze wonen. Zo vertelde respondent 5, een oudere vrouw van Nederlandse herkomst die haar hele leven in Transvaal woont: “ik loop altijd ... met een veilig gevoel ... over straat, ik heb nooit angst, al loop ik er 's avonds overheen ik heb er nooit problemen mee” (R.5). Zij reageerde hiermee op de vraag hoe ze zich voelt als ze zich op straat bevindt. Sommige respondenten gaven echter wel aan om verschillende redenen voorzichtig en op hun hoede te zijn als ze zich in de omgeving bewegen. Zo vertelde respondent 25, een jonge vrouw van Surinaamse herkomst die vier jaar in Transvaal woont, nadat er werd doorgevraagd over haar beleving van veiligheid: “Nou ik moet eerlijk zeggen als ik gewoon in deze omgeving loop, dan ben ik altijd toch even op mijn hoede” (R.25). Ook verschillende mannen gaven aan op hun hoede te zijn, zo ook respondent 24, een 60 jarige man van Surinaamse herkomst die vijftien jaar in de Schilderswijk woont, hij zei: “In deze omgeving ... hier moet je echt oppassen van hoe waarmee je loopt en dergelijke” (R.24). Hij is de eerste die in dit groepsgesprek reageerde op de vraag hoe de respondenten zich voelen als ze op straat lopen. In dit groepsgesprek vallen meerdere respondenten - zowel mannen als vrouwen - hem bij, door ook te vertellen dat ze voorzichtig zijn op straat. Meerdere respondenten gaven aan soms een ‘blokje om te lopen’. Ze lopen bijvoorbeeld naar de andere kant van de straat of kiezen een andere route als ze het gevoel hebben dat het ergens niet veilig is. Het ‘blokje om lopen’ werd door respondenten niet altijd beschreven als vermijdingsgedrag, maar uit hun voorbeelden valt op te merken dat ze proberen te vermijden slachtoffer te worden.

Niet alle respondenten die aangaven op hun hoede te zijn voelen zich op andere momenten wel prettig. Er is een aantal respondenten dat aangaf zich over het algemeen

onveilig te voelen op straat. Meerdere respondenten gaven aan zich wel eens onveilig te voelen. Ook zijn meerdere respondenten wel eens angstig, ze zijn bijvoorbeeld bang om slachtoffer te worden, bang dat er iets met hun kind kan gebeuren of bang voor groepjes op straat. Als respondenten spraken over angst en gevoelens van veiligheid waren ze niet altijd consistent in hun antwoorden. Dit laat zien dat respondenten twijfelen over hun beleving van veiligheid. Het kan zijn dat ze bij verschillende vragen zichzelf een ander scenario inbeelden en dat antwoorden daardoor verschillen. Het kan ook zijn dat respondenten het moeilijk vinden toe te geven dat ze soms angstig zijn en hierdoor op verschillende vragen anders reageren.

Als de respondenten werd gevraagd naar criminaliteit gaven veel respondenten aan dat ze het idee hebben dat er criminaliteit is in de buurt. De respondenten spraken over beroving, drugsgebruik, hangjongeren, inbraak, de politie en preventie. Veel respondenten spraken over hangjongeren in combinatie met angst, overlast en ongemak. Respondent 15 was aan het vertellen over de buurt toen ze het volgende zei:

Sommige straten waar je dan een buurthuis hebt of een winkel of een snackbar of een koffiehuis ... Ik zou dus nooit in een straat willen wonen waar een bar of een snackbar of iets is, want daar komen, dan heb je weer hangjongeren of mensen die dronken dan de straat uit lopen. (R.15)

Respondent 12, een 23 jarige man van Marokkaanse herkomst die zijn hele leven in de Schilderswijk woont, heeft een andere kijk op hangjongeren. Op het moment dat hem werd gevraagd naar criminaliteit in de buurt, vertelde hij: “er moet wel een groepje zijn die het gaat verpesten hè ... hangen, wat ze altijd al doen, alle jongeren, alle generaties, hebben dat wel eens gedaan, hangen” (R.12). Later in het gesprek gaat hij dieper op het hangjongerenprobleem in. Op het moment dat hem werd gevraagd of hij denkt dat deze jongeren ook ergens anders heen kunnen vertelde hij zelf veel in contact te zijn geweest met welzijnswerkers. Hij heeft echter het idee dat jongeren projecten die voor hun worden georganiseerd niet serieus nemen. Hij denkt dat de jongeren niet beseffen dat ze overlast veroorzaken door rond te hangen. Bovendien denkt hij dat welzijnswerkers dit niet duidelijk naar jongeren communiceren. Zo ontstaat er een situatie waarin jongeren het wel leuk vinden om mee te doen aan activiteiten, maar zij niet een dieper begrip krijgen van de overlast die ze anders zouden veroorzaken. Ook andere respondenten onderkennen het probleem, dat het moeilijk is om een lange termijn oplossing te vinden voor hangjongeren. Uit de verhalen van de respondenten blijkt dat de hangjongerenproblematiek een onderwerp is dat duidelijk tussen leefbaarheid en veiligheid in zit. Respondenten ervaren overlast van de jongeren, maar soms

zijn ze ook angstig voor deze groepen. De plekken waar jongeren hangen zijn duidelijk gekoppeld aan de fysieke omgeving, bijvoorbeeld bij pleinen of buurthuizen.

Beroving en inbraak zijn ook thema's die door veel respondenten genoemd werden als er werd gesproken over criminaliteit. Zo vertelde respondent 7: "dus in principe het is een broednest van heel veel illegale praktijken" (R.7). Hij vertelde dit terwijl hij sprak over de buurt. Respondent 17 vertelde nadat haar werd gevraagd of ze denkt dat er criminaliteit is in de buurt: "Er wordt vaak ingebroken dat hoor je ... van de burens. ... Veel vernielingen van staatsobjecten buiten en straatrovers, zakkenrollers, ja dat is veel hier." (R.17). Meerdere respondenten gaven aan van burens te horen over inbraken in de buurt.

De politie werd in verschillende contexten genoemd door respondenten. Bijvoorbeeld vertelden respondenten dat ze de politie bellen als er iets aan de hand is, zoals een ruzie op straat. Sommige respondenten gaven aan dat ze meer politie op straat zien en dit als positief ervaren. Respondent 14, een jonge vrouw van Turkse herkomst die zes jaar in Transvaal woont, vertelde: "er is nu zo'n goed toezicht van de politie en ze lopen echt zo veel langs, en ik zie ze ook op paden en op de fiets" (R.14). Ze vertelde dit naar aanleiding van de vraag hoe ze zich voelt als ze op straat loopt.

Geconcludeerd kan worden dat de grootste groep respondenten zich prettig en veilig voelt in de wijk. Dit sluit echter niet uit dat de respondenten denken dat er criminaliteit is hun buurt en dat sommige respondenten op bepaalde momenten wel eens angstig zijn. Toch blijkt dat de meeste bewoners zich veilig voelen in hun buurt, hoewel ze wel oplettend zijn. Het feit dat een groot aantal respondenten spreekt over de politie valt moeilijk te koppelen aan het wel of niet veilig voelen van de respondent. Het laat echter wel zien dat de politie een belangrijke rol speelt in de veiligheidsbeleving van respondenten. Daarnaast wordt de politie aangestuurd door de gemeente en is meer politie-inzet een onderdeel van de wijkaanpak. Hierdoor kan indirect geconcludeerd worden dat als respondenten meer politie op straat zien en dit als positief ervaren, de wijkaanpak invloed heeft op hun beleving van veiligheid. De resultaten laten daarnaast ook zien dat het ervaren van overlast raakvlakken kan hebben met het beleven van onveiligheid. De uitspraken van de respondenten en de momenten in het gesprek waarop ze over de beide thema's spraken laten zien dat veiligheid en leefbaarheid sterk met elkaar verweven zijn in de beleving van de respondenten. In de volgende paragraaf wordt verder ingegaan op de beleving van de wijkaanpak.

Beleving van de wijkaanpak

In deze paragraaf wordt antwoord gegeven op de deelvraag: Nemen de bewoners waar dat er in hun wijk specifiek beleid wordt uitgevoerd en hoe denken ze hier over? Het blijkt dat een aantal respondenten iets weet van het krachtwijkenbeleid en de benaming kent. Meerdere respondenten benoemden het krachtwijkenbeleid niet, maar nemen wel verschillende kenmerken van de wijkaanpak waar. Kenmerken die genoemd werden zijn: de herstructurering van de wijk, minder hangjongeren, de wijk wordt mooier, minder vuil op straat, meer activiteiten voor kinderen en de oprichting van buurtinterventieteams. Zo vertelde respondent 19, een oudere man van Nederlandse herkomst die zijn hele leven in Transvaal woont:

Nou er wordt van alles aan gedaan om het beter te maken en ja de wijkagent komt vaker langs, ze fietsen wat vaker, dus wat dat betreft doen ze er van alles aan. Ze hebben dus inderdaad meen ik anderhalf jaar geleden een aardige groep hangjongeren die aan het schuiven waren aan toestanden kunnen oppakken dus dan is het een heel stuk rustiger. Dus ze doen er alles aan. (R.19)

Hij vertelde dit nadat hem werd gevraagd of hij het idee heeft dat er recent vanuit de overheid dingen gedaan worden om de wijk te verbeteren. Sommige respondenten nemen niet waar dat er een aanpak is voor hun wijk vanuit de gemeente Den Haag of de overheid.

Ook werd gevraagd of respondenten verandering, verbetering of vooruitgang zien in hun wijk. Meerdere respondenten zien vooruitgang. Zo zei respondent 27: “Ja, nou ja goed, die containers is een voordeel” (R.27). Respondent 33 vertelde naar aanleiding van de stelling over sociale cohesie: “dan denk ik dat Schilderswijk ... een stap voorwaarts heeft gemaakt” (R.33). Een klein aantal respondenten ziet geen vooruitgang. Zo vertelde respondent 1, na de vraag of hij het idee heeft dat de straten schoon en netjes zijn: “Nee maar de wijk is helemaal achteruit gegaan.” (R.1). Respondent 24 hield een lang pleidooi over hoe volgens hem de wijk verbeterd kan worden. Uit het citaat blijkt dat hij niet tevreden is met de aanpak: “De bewoners willen actie zien, want er gebeurt niks, ze vergaderen en vergaderen” (R.24). Meerdere respondenten vinden dat op sommige gebieden wel vooruitgang is maar op andere gebieden niet of ze zien geen resultaat. Respondent 37 vertelde: “Het lijkt verdorie of dat, dat alleen nog maar is wat er bestaat, alleen nog maar praten, praten, praten, praten, praten, praten, wanneer is doen? Wanneer gebeurt doen? Doen gebeurt niks.” (R.37). Deze respondent verwoordde wat andere respondenten in dit groeps gesprek ook probeerden duidelijk te maken. Ze hebben het gevoel dat er weinig voor hun wijk wordt gedaan. Ze zien

wel dat er plannen worden gemaakt en dat ambtenaren spreken over verbetering, maar het resultaat is voor hen niet zichtbaar.

Er werd aan de respondenten gevraagd of hun beleving van de wijk is veranderd, of kan veranderen, door de aanpassingen die in de wijk doorgevoerd worden. Er zijn meerdere respondenten die vertelden dat hun beleving is veranderd door de aanpassingen of die denken dat hun beleving zou veranderen als de verbeteringen in de wijk klaar zijn. Zo vertelde respondent 26: “Ja, uiteraard beleef je het anders, want het is netter” (R.26). Ze vertelde dit naar aanleiding van een gerichte vraag over de beleving van de wijk. Andere respondenten die ook denken dat de aanpassingen hun beleving kan of heeft veranderd zijn minder duidelijk in hun formulering. Het kan zijn dat het voor de respondenten moeilijk is om aan te geven of hun beleving verandert, omdat ze hier niet dagelijks bij stil staan. Het bleek ook uit het feit dat sommige respondenten even na moesten denken voordat ze antwoord konden geven op deze vraag.

Een aantal respondenten ging in op sociaal beleid, ofwel uit zichzelf, of als er werd doorgevraagd over hun waarneming van de wijkaanpak. Respondenten noemden projecten om mensen van verschillende bevolkingsgroepen dichter bij elkaar te brengen of projecten om jongeren en kinderen van de straat te houden. Respondent 6 vertelde: “naar mijn idee wordt het toch door de gemeente toch geprobeerd door de bezigheden die ze hier in de wijk organiseren als die feesten of de verschillende pleinen ... proberen ze dus meer samenhang te krijgen, alleen het is moeilijk” (R.6). Deze respondent was redelijk bekend met de wijkaanpak. De respondenten die sociaal beleid waarnemen, vermoeden echter dat het toch moeilijk is om hierdoor vooruitgang te bereiken. Zo gaf respondent 20 aan dat er veel activiteiten zijn voor bewoners, maar dat veel van deze activiteiten gescheiden zijn naar culturele achtergrond, hij zei:

Je hebt, een Marokkaanse kookclub, ik noem maar een voorbeeld ... en ik heb het zelf mee gemaakt bij ons op het buurtpunt ... dat er bijvoorbeeld een Tunesische ... naaicursus, daar komt een Turkse mevrouw aanbellen ja zou ik alsjeblieft ook mee mogen doen, nee, nee, nee, wij zijn dit en dat, dat gaat niet gebeuren. (R. 20)

Hij vertelde dit om te illustreren dat bevolkingsgroepen niet gestimuleerd worden om met elkaar om te gaan. Respondent 3 en 12 denken beiden dat het goed is dat er activiteiten zijn voor kinderen en jongeren, maar dat het heel moeilijk is om echt door te dringen tot deze groep. Een aantal respondenten merkte op dat de bezuinigingen ervoor zorgen dat het moeilijker is buurthuizen open te houden en activiteiten te organiseren.

Er kan geconcludeerd worden dat de kennis van de respondenten over het krachtwijkenbeleid beperkt is, maar dat wel een groot aantal respondenten onderdelen van de wijkaanpak waarneemt. Daarnaast ziet een grote groep van de respondenten vooruitgang in de wijk. Vooruitgang die ze verbinden aan de waarneming van de wijkaanpak. Ook verandert de beleving van de wijk voor een grote groep respondenten door de wijkaanpak, of denken ze dat hun beleving van de wijk kan veranderen door de wijkaanpak. Hoe de respondenten precies over de wijkaanpak denken wordt niet helemaal duidelijk uit de interviews, dit kan verklaard worden door de beperkte kennis die respondenten hebben over het beleid. Het is logischerwijs moeilijk om uit te leggen hoe men over iets denkt wat onbekend is. Uit de voorbeelden die de respondenten geven, blijkt wel dat respondenten die het beleid waarnemen hier over het algemeen redelijk tevreden mee zijn.

Relaties tussen de thema's

Uit de bovenstaande paragrafen bleek dat het soms gebeurt dat respondenten een koppeling maken tussen het ontbreken van normen en waarden bij anderen en de rommel die op straat ligt waar ze overlast van ervaren. In de gesprekken kwam het echter weinig voor dat – bij het onderwerp sociale cohesie – over iets anders werd gesproken. Er kwam echter wel naar voren dat ontevredenheid over de buurt te maken had met overlast of onveiligheidsgevoelens. Tevens werd uit de paragraaf leefbaarheid en veiligheid duidelijk dat overlast en onveiligheidsgevoelens sterk met elkaar samenhangen. Om antwoord te kunnen geven op de deelvraag: Op welke manier hangen de begrippen veiligheidsbeleving, leefbaarheid en sociale cohesie samen en hoe beïnvloeden ze elkaar? is het daarnaast nuttig om te kijken naar vier overkoepelende codes zoals in de paragraaf over analyse werd besproken. Er zijn overkoepelende codes gecreëerd voor de beleving van de buurt, de beleving van veiligheid, de beleving van sociale cohesie en de waarneming en beleving van de wijkaanpak. Alle overkoepelende codes hebben zowel een negatieve als positieve optie. Om te kijken in hoeverre er relaties zijn tussen de thema's is Tabel 5 ontstaan, waarbij de cijfers staan voor het aantal respondenten. De totalen die onder de codes worden weergegeven staan voor het totaal aantal mensen die bij deze dimensie van een code horen. Zo zijn er bijvoorbeeld zestien respondenten die een positieve waarneming hebben of tevreden zijn over de wijkaanpak. Acht respondenten hebben een negatieve waarneming of zijn ontevreden over de wijkaanpak. Hieruit kan afgelezen worden dat er 24 respondenten zijn die op de overkoepelende code waarneming of beleving van de wijkaanpak geantwoord hebben en er dus dertien respondenten zijn die geen duidelijk antwoord hebben gegeven bij deze overkoepelende code.

Tabel 5. Scores voor de overkoepelende codes

	Waarneming of tevreden over de wijkaanpak	Geen waarneming of ontevreden over de wijkaanpak	Positieve beleving van veiligheid	Negatieve beleving van veiligheid	Wel beleven van sociale cohesie	Niet beleven van sociale cohesie	Positieve beleving van de buurt	Negatieve beleving van de buurt
Waarneming of tevreden over de wijkaanpak	Totaal 16		10	1	10	5	13	3
Geen waarneming of ontevreden over de wijkaanpak		Totaal 8	3	2	1	5	1	2
Positieve beleving van veiligheid			Totaal 15		8	4	13	0
Negatieve beleving van veiligheid				Totaal 7	1	4	3	2
Wel beleven van sociale cohesie					Totaal 11		11	0
Niet beleven van sociale cohesie						Totaal 16	6	3
Positieve beleving van de buurt							Totaal 19	
Negatieve beleving van de buurt								Totaal 7

Hoewel het niet wenselijk is om in een kwalitatief onderzoek te werken met cijfers, geeft deze tabel wel een duidelijk overzicht van de verhoudingen tussen de onderwerpen.

Uit de tabel blijkt dat respondenten die de wijkaanpak waarnemen en/of hier tevreden mee zijn ook positief zijn over hun beleving van de buurt, veiligheid beleven en vinden dat er sociale cohesie in hun buurt is. Ook hebben respondenten die positief zijn over hun buurt een veilig gevoel en voelen ze zich verbonden met elkaar. De tabel laat ook zien dat er beduidend minder respondenten zijn die over de verschillende thema's negatief zijn. Ook blijkt uit de tabel dat er steeds een groep van tien tot vijftien respondenten is die onduidelijk, inconsistent of geen antwoorden heeft gegeven, waardoor ze niet konden worden ingedeeld in een groep.

Zoals uit de paragraaf over sociale cohesie bleek, kon er niet met zekerheid gezegd worden dat bewoners zich verbonden voelen met elkaar. Aan de ene kant is er een groep die zich duidelijk verbonden voelt, maar aan de andere kant is er een groep waaruit minder duidelijk blijkt dat ze binding heeft met de buurt en haar bewoners. Uit de overkoepelende code die voor de beleving van sociale cohesie is gecreëerd blijkt dat er meer bewoners zijn die geen sociale cohesie beleven. Geconcludeerd moet worden dat de verbondenheid tussen bewoners zwak is. Het bleek dat als respondenten over de wijkaanpak spraken ze bijna nooit refereerden aan sociale cohesie. Wel spraken ze soms over sociaal beleid en dat het moeilijk is om hiermee vooruitgang te behalen in de wijken. Uit de tabel kan opgemaakt worden dat de groep die wel sociale cohesie ervaart een verandering in hun beleving van de wijk ervaart door de wijkaanpak.

Hoewel respondenten in de gesprekken sociale cohesie en veiligheid bijna niet met elkaar verbinden, laat de tabel zien dat het beleven van sociale cohesie in de wijk wel samenhangt met het beleven van veiligheid. Het kan zijn dat respondenten zelf niet direct de link leggen tussen deze thema's maar dat deze thema's in hun onderbewuste wel samengaan. De samenhang tussen veiligheid en leefbaarheid is veel duidelijker zichtbaar. Zowel in de manier waarop respondenten over de onderwerpen praten als wanneer er wordt gekeken naar de overkoepelende codes. Van de respondenten die zich veilig voelen in de wijk voelt ook bijna iedereen zich prettig in de buurt. Er is zelfs niemand die veiligheid beleeft maar niet positief is over de buurt. Dit laat zien dat veiligheid en leefbaarheid sterk met elkaar samenhangen zoals ook blijkt uit de literatuur. Uit de tabel blijkt dat alle respondenten die verbondenheid met elkaar beleven ook positief zijn over hun beleving van de buurt. Al eerder werd aangegeven dat als men zich prettig voelt in een buurt, de hechting met de buurt en de bewoners makkelijker kan ontstaan.

Zoals bleek uit de paragraaf over de beleving van de wijkaanpak kan er geconcludeerd

worden dat de kennis van de respondenten over het krachtwijkenbeleid beperkt is, maar dat er wel een groot aantal respondenten onderdelen van de wijkenaanpak waarneemt. Daarnaast ziet de grootste groep van de respondenten vooruitgang in de wijk. Vooruitgang die ze verbinden aan de waarneming van de wijkaanpak. Bovendien geven de respondenten aan dat hun beleving van de wijk wijzigt door de wijkaanpak. Als de beleving van de wijk wijzigt door de wijkaanpak en de beleving van veiligheid en leefbaarheid hierdoor verandert, betekent dit dat de wijkaanpak invloed heeft op de beleving van bewoners. Ook al is er twijfel over het beleven van veiligheid onder de respondenten, de relatie tussen het beleven van veiligheid en het vertrouwen dat de wijk kan veranderen door de wijkaanpak is aanwezig. Daarom kan er geconcludeerd worden dat de wijkaanpak, zoals bewoners deze waarnemen, invloed heeft op hun beleving van veiligheid.

Conclusie en Discussie

In dit onderzoek was het belangrijkste doel inzicht te verwerven in de ervaringen van bewoners van de Haagse krachtwijken. Voor de mens is het van belang om zich vrij te kunnen bewegen in zijn of haar omgeving. Veiligheidsbeleving draagt hier voor een groot deel aan bij (Maslow 1970, in Gray, 2007). De veiligheidsbeleving van bewoners in de krachtwijken in Nederland is weinig onderzocht vanuit wetenschappelijke oogpunt. Er zijn al verschillende evaluatie- en voortgangsrapportages geschreven over het krachtwijkenbeleid, maar er is nog weinig bekend over hoe bewoners het leven in deze veranderende wijken ervaren. In beleidskringen heerst vaak de assumptie dat herstructurering van wijken de sociale orde in buurten kan herstellen en leefbaarheid kan verbeteren. In dit onderzoek wordt dieper in gegaan op de link tussen het beleven van veiligheid, leefbaarheid en sociale cohesie, daardoor kan er vanuit een ander oogpunt gekeken worden naar de complexe maatschappelijke problemen die spelen in krachtwijken. Daarom is de volgende hoofdvraag gesteld: *In hoeverre ervaren de bewoners van de Haagse krachtwijken dat de wijkaanpak, zoals zij deze waarnemen, invloed heeft op hun beleving van veiligheid?* Deelvragen die gesteld zijn om deze vraag te beantwoorden zijn: Op welke manier hangen de begrippen veiligheidsbeleving, leefbaarheid en sociale cohesie samen en hoe beïnvloeden ze elkaar? Nemen de bewoners waar dat er in hun wijk specifiek beleid wordt uitgevoerd en hoe denken ze hier over? Voelen de bewoners van de Haagse krachtwijken zich veilig in hun buurt en is dit volgens hun veranderd door de wijkaanpak? Voelen de bewoners van de Haagse krachtwijken zich

verbonden met hun buurt en is dit volgens hun veranderd door de wijkaanpak? Deze vragen zijn beantwoord door semigestructureerd interviews af te nemen met 37 bewoners uit de Haagse krachtwijken Transvaal en Schilderswijk.

Het antwoord op de eerste deelvraag: Op welke manier hangen de begrippen veiligheidsbeleving, leefbaarheid en sociale cohesie samen en hoe beïnvloeden ze elkaar? is gecompliceerd. Het is duidelijk dat alle drie de begrippen met elkaar samenhangen, maar het verband tussen leefbaarheid en veiligheid is veel sterker. Met name op het gebied van overlast is te zien dat deze thema's sterk met elkaar verweven zijn in de beleving van bewoners. Uit de resultaten blijkt dat in de gesprekken bewoners niet direct de link leggen tussen veiligheid en sociale cohesie. Uit de analyse blijkt echter dat het beleven van sociale cohesie en veiligheid wel samenhangt. Op basis van de analyse wordt verondersteld dat bewoners niet direct de link leggen tussen deze thema's maar dat deze thema's in hun onderbewuste wel samengaan. Daarnaast blijkt uit de analyse ook dat alle bewoners die sociale cohesie beleven hun buurt ook als leefbaar ervaren. Daarnaast is het moeilijk om uit de resultaten te kunnen concluderen op welke manier de begrippen samenhangen. Verondersteld wordt dat het creëren van een leefbare omgeving van belang is om bewoners ook veiligheid te laten beleven, vervolgens kunnen ze zich gaan hechten aan de buurt en met elkaar verbonden raken. Deze veronderstelling komt overeen met wat Blokland (2009) stelt over publieke familiariteit, als mensen hun omgeving sociaal kunnen ordenen en interpreteren voelen ze zich veiliger. Zoals uit de theorie blijkt ligt de complexiteit van de samenhang tussen de begrippen in de wisselwerking tussen de sociale en fysieke kenmerken van de buurt en de individuele kenmerken van de bewoners. Een individueel kenmerk van bewoners dat respondenten meerdere malen noemden is de sociaaleconomische positie van bewoners.

Nemen de bewoners waar dat er in hun wijk specifiek beleid wordt uitgevoerd en hoe denken ze hier over? Het blijkt dat de kennis van bewoners over het krachtwijkenbeleid beperkt is, maar dat wel een groot aantal bewoners onderdelen van de wijkaanpak waarneemt. Een grote groep bewoners ziet de wijk vooruitgaan door de wijkaanpak, waardoor hun beleving van de wijk ook is veranderd. Hoe de bewoners exact over de wijkaanpak denken is niet duidelijk geworden. Wellicht is de oorzaak het feit dat de bewoners beperkte kennis van het beleid hebben. Het is echter wel duidelijk dat hun beleving van veiligheid door de wijkaanpak, zoals bewoners deze waarnemen, veranderd is.

Het antwoord op de derde deelvraag: Voelen de bewoners van de Haagse krachtwijken zich veilig in hun buurt en is dit volgens hun veranderd door de wijkaanpak? is duidelijk. De bewoners voelen zich over het algemeen veilig in hun wijk. Dit sluit echter niet uit dat er ook

bewoners zijn die zich onveilig voelen of dat er mensen zijn die oplettend en op hun hoede zijn. Een groep bewoners geeft inconsistent antwoord op de vragen die over veiligheidsbeleving gaan. Dit laat zien dat er bij een deel van de bewoners twijfel is over hun beleving van veiligheid. Uit de literatuur bleek dat bewoners vaker problemen ervaren rond leefbaarheid in hun wijk dan rond veiligheid (Uitermark et al., 2007; de Hart, 2002). Dit komt overeen met wat er in het onderzoek is gevonden. Bewoners ervaren vaker hinder van overlast dan dat ze zich onveilig voelen. De rol die verschillende auteurs (o.a. Blokland, 2009) verloedering toekennen bij het verklaren van gevoelens van onveiligheid is ook in dit onderzoek gevonden. De wijkaanpak wordt door sommige bewoners direct in verband gebracht met hun beleving van veiligheid. Een indirecte indicator dat de wijkaanpak een verandering teweegbrengt in de veiligheidsbeleving van bewoners is het ongevraagd bespreken van de politie door de respondenten. Als bewoners de politie aanhalen, bespreken ze over het algemeen dat ze meer aanwezigheid van politie in hun wijk als positief ervaren.

Voelen de bewoners van de Haagse krachtwijken zich verbonden met hun buurt en is dit volgens hun veranderd door de wijkaanpak? Uit de resultaten blijkt dat het niet duidelijk is of bewoners zich echt met elkaar verbonden voelen. Er is een groep die zich wel verbonden voelt, maar ook een groep die weinig binding heeft met de buurt en met buurtgenoten. Het blijkt dat er meer bewoners zijn die weinig binding hebben met de buurt. Daarom moet er geconcludeerd worden dat de verbondenheid van de bewoners met de buurt zwak is. Dit betekent echter niet dat bewoners zich niet veilig kunnen voelen. Dit komt overeen met het onderzoek van Blokland (2009) die stelt dat een gebrek aan vertrouwen, sociologisch gezien, niet de kern hoeft te zijn van het ervaren van onveiligheid in achterstandswijken. In hoeverre de verbondenheid van de bewoners met de buurt veranderd is door de wijkaanpak is indirect af te lezen uit de gesprekken met de bewoners. In het bespreken van de wijkaanpak kwam sociale cohesie bijna nooit naar voren. Er werd echter wel gesproken over sociaal beleid, maar hierbij werd gerefereerd aan moeilijk te behalen vooruitgang. Geconcludeerd kan worden dat de wijkaanpak niet gerelateerd kan worden aan de beleving van sociale cohesie onder de bewoners.

Het was van belang deze vragen te stellen omdat er nog weinig wetenschappelijk onderzoek is gedaan naar de beleving van bewoners in krachtwijken in Nederland. Door inzicht te verwerven in de beleving van veiligheid in de Haagse krachtwijken, kan een deel van de wetenschappelijke lacune op dit gebied gedicht worden en kan de werkelijkheid bestudeerd worden vanuit het subjectieve perspectief waar mensen hun dagelijks leven op baseren. Nu alle deelvragen zijn beantwoord, kan het antwoord op de hoofdvraag worden

gegeven. In hoeverre ervaren de bewoners van de Haagse krachtwijken dat de wijkaanpak, zoals zij deze waarnemen, invloed heeft op hun beleving van veiligheid? In zekere mate heeft de wijkaanpak, zoals bewoners deze waarnemen, invloed op hun beleving van veiligheid, aangezien bewoners aangeven dat hun beleving van de wijk wijzigt door de wijkaanpak en de beleving van veiligheid en leefbaarheid hierdoor verandert. Het is echter zo dat de bewoners beperkte kennis hebben over de wijkaanpak. Hierdoor is het niet duidelijk geworden hoe de bewoners exact over de wijkaanpak denken. Daarnaast was het leggen van de connectie tussen een verandering in de beleving van veiligheid en leefbaarheid en de wijkaanpak voor bewoners moeilijk. Een belangrijk inzicht uit dit onderzoek is dat sociale cohesie niet de meest belangrijke verklarende factor is voor het beleven van veiligheid. Het blijkt dat leefbaarheid een sterkere samenhang vertoont. Daarnaast is duidelijk geworden dat er nog veel winst valt te behalen in een betere communicatie met bewoners en dat de wijkaanpak wellicht meer invloed kan hebben als deze voor de bewoners meer zichtbaar is.

De methode die gehanteerd is tijdens dit onderzoek is afwijkend van de methoden die over het algemeen gebruikt zijn in de onderzoeken die in de theoretische inleiding zijn besproken. Deze onderzoeken zijn kwantitatief van aard, waardoor het mogelijk is te generaliseren naar een bredere populatie. In dit onderzoek is dat niet mogelijk omdat de steekproef niet representatief was en de onderzoeksgroep hier te klein voor was. Het doel van dit onderzoek kon echter wel bereikt worden met deze methoden. De resultaten laten de dieper liggende gevoelens van bewoners zien en de manier waarop zij betekenis geven aan de werkelijkheid.

Uit het eerdere onderzoek blijkt dat er een lacune is op het gebied van onderzoek naar de krachtwijkenaanpak in Nederland (Ringelenstein, 2011). In een evaluatiestudie uit 2011 van het Sociaal en Cultureel Planbureau (Wittebrood & Permentier, 2011) worden de krachtwijken bestudeerd als een groep. Deze wijken zijn echter zeer heterogeen en behoeven daarom een verschillende aanpak. In het beleid is hier ruimte voor, omdat er binnen het landelijk beleid voor elke afzonderlijke wijk actieplannen zijn opgesteld. In dit onderzoek is getracht het belang van deze heterogeniteit niet verloren te laten gaan, omdat er specifiek naar de wijken in Den Haag werd gekeken. Er is rekening gehouden met de wijkactieplannen en de specifieke kenmerken van de Haagse wijken. Het was echter niet mogelijk om echt in te gaan op de verschillen tussen de Schilderswijk en Transvaal. Het doel van dit onderzoek, inzicht verwerven in de beleving van veiligheid in de Haagse krachtwijken, is hiermee verwezenlijkt.

In de theoretische inleiding is de stelling van De Hart (2002) besproken dat wanneer bewoners van wijken de sociale en fysieke kwaliteit van hun wijk positiever beschouwen, hun

beleving van veiligheid wordt vergroot. Er werd gedacht dat het in de Haagse krachtwijken anders zou kunnen zijn. Uit de resultaten blijkt echter dat het inderdaad zo is dat wanneer bewoners de sociale en fysieke kwaliteit van hun wijk positiever beschouwen, hun beleving van veiligheid wordt vergroot. Alleen blijkt uit dit onderzoek dat de fysieke kwaliteit een grotere invloed heeft dan de sociale kwaliteit van een wijk. Er werd verondersteld dat een negatief stigma op de wijk de beleving van bewoners negatief zou beïnvloeden. Uit het onderzoek blijkt dat er wel een negatief stigma is op de wijken, maar dat de bewoners het hier over het algemeen niet mee eens zijn. Het is onwaarschijnlijk dat het negatieve stigma dat heerst onder mensen die niet in de wijk wonen de beleving van de bewoners dermate beïnvloedt dat het de resultaten van dit onderzoek zou veranderen.

Zoals uit de theorie blijkt vormt leefbaarheid een speerpunt van de wijkenaanpak. Uitermark et al. (2007) definiëren een leefbare buurt als een buurt die ordelijk is. Ook de bewoners van de Haagse krachtwijken voelen zich prettig in een buurt die ordelijk en netjes is. Bolt & Torrance (2005) stellen dat er vanuit de wetenschap veel kritiek is op de doelstelling van de overheid om fysiek in te grijpen in buurten. Een heersende gedachte in overheidskringen is nog altijd dat in buurten waar meer sociaaleconomische diversiteit is, sociale problemen opgelost zullen worden. Uit het onderzoek blijkt echter dat sociale problemen eerder opgelost zouden kunnen worden als bewoners de tijd krijgen om met elkaar in contact te komen. Pas op het moment dat bewoners langere tijd bij elkaar wonen wordt de sociale cohesie sterker. Sociale cohesie wordt in de onderzoeksliteratuur als belangrijke verklarende factor gezien voor de beleving van veiligheid. In dit onderzoek komt echter naar voren dat sociale cohesie bij bewoners geen verklarende factor is voor hun beleving van veiligheid. De mate van leefbaarheid van een woonomgeving blijkt in dit onderzoek een belangrijkere verklarende factor te zijn dan sociale cohesie. De veronderstelling dat sociale cohesie in grote steden in mindere mate van invloed is werd in de theoretische onderbouwenig van dit artikel al aangehaald. Er werd verondersteld dat in grote steden de samenhang tussen bewoners zwakker is dan in middelgrote steden en dorpen. Hierdoor speelt sociale cohesie in mindere mate een rol bij het beleven van veiligheid dan in de middelgrote steden die in het onderzoek van De Hart zijn bestudeerd. Zoals in de theoretische onderbouwing van dit artikel werd verondersteld klopt het dat sociale cohesie in de Haagse wijken een minder grote rol speelt en dus geen belangrijke verklarende factor is voor het beleven van veiligheid in deze wijken.

Het is opmerkelijk dat sociale cohesie in dit onderzoek minder verklarend is dan in andere onderzoeken uit de literatuur. Zoals gezegd kan dit verschil veroorzaakt worden door

de verschillende onderzoekspopulaties in de onderzoeken. Aangezien dit een kwalitatief onderzoek is was de onderzoekspopulatie klein. Dit kan er toe leiden dat er bias is ontstaan in de resultaten. Er is in dit onderzoek echter wel voor een redelijke goede afspiegeling van de onderzoekspopulatie gezorgd, waardoor de kans op bias is teruggedrongen. Op het gebied van etnische afkomst was er in dit onderzoek helaas een minder goede afspiegeling van de onderzoekspopulatie. Dit heeft tot een tekort aan Marokkaanse respondenten en een overschot aan Nederlandse respondenten geleid. Zoals besproken in de paragraaf over de onderzoekspopulatie, is het mogelijk dat door de afwijking van de onderzoeksgroep er in werkelijkheid meer bewoners zijn die zich onveilig voelen dan blijkt uit dit onderzoek. Echter mag er wel vanuit gegaan worden dat bij een kwalitatief onderzoek met 37 respondenten voldoende informatie is vergaard om een realistisch beeld te schetsen.

Een kanttekening die geplaatst kan worden is dat een mixed-methods methode wellicht nuttig was geweest voor deze onderzoeksvraag. Het zou dan mogelijk zijn geweest om een enquêteonderzoek uit te zetten waarmee een groot aantal personen zou worden bereikt om een breder beeld te kunnen schetsen. Daarnaast zouden diepte-interviews voor diepgang in het onderzoek hebben gezorgd. In eerste instantie was het idee om een mixed-methods onderzoek uit te voeren. Al snel bleek echter dat de onderzoeksperiode te kort was om een dergelijk onderzoek uit te voeren. Een mixed-methods onderzoek in andere krachtwijken in Nederland zou een nuttig vervolg kunnen zijn op dit onderzoek. Het is interessant om te onderzoeken in hoeverre er overeenkomsten of verschillen zijn tussen de wijken. Onderzoek in andere krachtwijken in Nederland zou daarnaast zinvol vervolgonderzoek zijn, om een breder beeld te kunnen krijgen van de invloed die het krachtwijkenbeleid heeft op de veiligheidsbeleving van bewoners van deze wijken.

Als ik op basis van het door mij verrichte onderzoek de gemeente zou moeten adviseren, dan zou ik de volgende adviezen geven: het verbeteren van de communicatie naar bewoners toe is van essentieel belang. Communicatie over de wijkaanpak waarbij algemene doelen worden verbonden met duidelijke zichtbare en concrete zaken, zou voor de bewoners een hoop duidelijkheid en daarmee rust scheppen. De gemeente tracht al mensen te betrekken bij het maken van keuzes inzake concrete projecten, dit zou echter beter kunnen. Er zou meer moeite gedaan moeten worden om burgers actief te laten participeren. Met name zou het nuttig zijn een poging te doen om bewoners die geïsoleerd zijn te laten participeren, zodat dit ten goede komt aan de sociale cohesie in de wijken. Een belangrijk inzicht uit dit onderzoek is dat er nog altijd activiteiten worden ondernomen voor specifieke bevolkingsgroepen. Uit het onderzoek blijkt dat het ongewenst is om activiteiten te blijven subsidiëren die slechts

beschikbaar zijn voor één bepaalde herkomstgroep. Het is voor bewoners op eigen kracht mogelijk om contact te onderhouden met hun eigen culturele groep. Bewoners zouden liever zien dat het bij activiteiten mogelijk is om verschillende culturele groepen te mengen. Het zou wenselijk zijn om activiteiten te subsidiëren waarbij de inzet is om elkaar en elkaars cultuur te leren kennen.

Het belangrijkste doel in dit onderzoek was inzicht te verwerven in de ervaringen van bewoners van de Haagse krachtwijken, dit doel is verwezenlijkt door de vraag te stellen in hoeverre de bewoners van de Haagse krachtwijken ervaren dat de wijkaanpak, zoals zij deze waarnemen, invloed heeft op hun beleving van veiligheid. Door semigestructureerde interviews te houden met 37 bewoners uit de Haagse krachtwijken Transvaal en Schilderswijk was het mogelijk om deze vraag te beantwoorden. De belangrijkste bevinding uit dit onderzoek is dat de wijkenaanpak wel degelijk invloed heeft op de veiligheidsbeleving van bewoners, maar dat deze beïnvloeding vaak indirect is. Daarnaast is gebleken dat in de Haagse krachtwijken de fysieke kwaliteit van de omgeving een grotere invloed heeft op de veiligheidsbeleving van bewoners dan de sociale kwaliteit van de wijk.

Literatuur

- Beckhoven, E. van & Kempen, R. van (2006). Towards more Social Cohesion in Large Post-Second World War Housing Estates? A Case Study in Utrecht, the Netherlands. *Housing Studies*, 21:4, 477 – 500.
- Blokland, T. (2009). *Oog voor elkaar. Veiligheidsbeleving en sociale controle in de grote stad*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Boeije, H. (2005). *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. Amsterdam: Boom.
- Bolt, G. & Torrance, M. I. (2005). *Stedelijke herstructurering en sociale cohesie*. Utrecht: DGW/NETHUR Partnership.
- De G4-bewoners aan het woord*. (2006) Retrieved April 2, 2012, from <http://catalogus.denhaag.nl/PDF/Intra%5CBoek%5CRIS137146.pdf>
- Den Haag Buurtmonitor. Retrieved Januari 25, 2012, from <http://denhaag.buurtmonitor.nl/>
- Dienst OCW & Dienst Stedelijke ontwikkeling, Gemeente Den Haag (2007a). *Den Haag Zuidwest in perspectief. Een inventarisatie van problemen, ontwikkelingen en oordelen van bewoners en stakeholders*. Retrieved April 2, 2012, from <http://catalogus.denhaag.nl/pdf/2007/RIS148706.PDF>

- Dienst OCW & Dienst Stedelijke ontwikkeling, Gemeente Den Haag, (2007b). *Schildersbuurt in perspectief. Een inventarisatie van problemen, ontwikkelingen en oordelen van bewoners en stakeholders*. Retrieved April 2, 2012, from <http://catalogus.denhaag.nl/pdf/2007/RIS148707.PDF>
- Dienst OCW & Dienst Stedelijke ontwikkeling, Gemeente Den Haag, (2007c). *Transvaalkwartier in perspectief. Een inventarisatie van problemen, ontwikkelingen en oordelen van bewoners en stakeholders*. Retrieved April 2, 2012, from <http://catalogus.denhaag.nl/pdf/2007/RIS148704.PDF>
- Eysink Smeets, M. (2008). *Public Reassurance. In een snibbige, slapeloze en symbolische samenleving*. Rotterdam: Hogeschool INHOLLAND.
- Geerts, G. & Heestermans, H. (Eds.). (1992). *Van Dale Groot woordenboek der Nederlandse taal*. [1864, 12th ed.]. Utrecht: Van Dale Lexicografie.
- Gemeente Den Haag Programmabureau Krachtwijken (2010). *Programma Krachtwijken. Den Haag. Voortgangsrapportage business cases*. Den Haag: Gemeente Den Haag.
- Gemeente Den Haag, Haag Wonen, Staedion & Vestia (2008). *Raamovereenkomst. Investeringsprogramma Krachtwijken Den Haag*. Retrieved Januari 24, 2012, from http://www.denhaagwijkaanpak.nl/nl/krachtwijken/wat_zijn_krachtwijken
- Gemeente Den Haag & VROM (2008). *Charter. Krachtwijken Den Haag*. Retrieved Januari 24, 2012, from http://www.denhaagwijkaanpak.nl/nl/krachtwijken/wat_zijn_krachtwijken
- Gijsberts, M., Vervoort, M., Havekes, E. & Dagevos, D. (2010). *Maakt de buurt verschil? De relatie tussen de etnische samenstelling van de buurt, interetnisch contact en wederzijdse beeldvorming*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Gray, P. (2007). *Psychology* (5th ed.). New York: World Publishers.
- Hart, J. de (Ed.). (2002). *Zekere banden. Sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Jochems, R. (2007). De Theorie. Beleving van de stad op basis van verwachting. [Electronic version]. *Stedelijk interieur*, 6, 12 – 15.
- Kearns, A. & Forrest, R. (2000). Social Cohesion and Multilevel Urban Governance. *Urban Studies*, 37:5-6, 995 – 1017.
- Leidelsemeijer, K. & van Kamp, I. (2003). *Kwaliteit van de Leefomgeving en Leefbaarheid. Naar een begrippenkader en conceptuele inkadering*. Amsterdam: RIGO – Bilthoven: RIVM.

- Maso, I. & Smaling, A. (1998). *Kwalitatief onderzoek. Praktijk en theorie*. Amsterdam: Boom.
- Marssing, E. van, Bolt, G. & Kempen, R. van (2004). *Stedelijk Beleid en Sociale Cohesie. In twee herstructureringswijken: Nieuw-Hoograven (Utrecht) en Bouwlust (Den Haag)*. Utrecht: Habiforum.
- Merton, R.K. (1995). The Thomas Theorema and The Matthem Effect. *Social Forces*, 72:2, 379 – 424.
- Ministerie van Algemene Zaken (n.d.) Retrieved April 10, 2012, from <http://www.rijksoverheid.nl/>
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, directie Wijken (2011). *Wijken in Uitvoering 2011*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Neuman, W.L. (2011). *Social research methods: qualitative and quantitative approaches*. (7th ed.). [2003]. Boston: Allyn & Bacon / Pearson.
- Ringelstein, N.L. van (2011). *De krachtwijk in veiligheid. Een kwalitatief onderzoek naar de veiligheidsbeleving van bewoners in Den Haag Zuidwest*. Unpublished manuscript, Universiteit van Amsterdam, Nederland.
- Roukens, K. (Ed.). (2008). *Zeker in de stad. Wonen en leven in Den Haag. Lectoraat Grootstedelijke Ontwikkeling van De Haagse Hogeschool*. Den Haag: Koninklijke De Swart.
- Swaan, A de (2007). *De mensenmaatschappij*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.
- Uitermark, J., Duyvendak J. W. & Kleinhans, R. (2007). Gentrification as a governmental strategy: social control and social cohesion in Hoogvliet, Rotterdam. *Environment and Planning* 39, 125 – 141.
- VROM (2007). *Actieplan Krachtwijken. Van Aandachtswijk naar Krachtwijk*. Den Haag: ministerie van VROM.
- Wittebrood, K. (2000). Buurten en geweldscriminaliteit. Een multilevel-analyse. *Mens en Maatschappij*, 75:2, 92 – 107.
- Wittebrood K. & van Dijk T. (2007). *Aandacht voor de wijk. Effecten van herstructurering op de leefbaarheid en veiligheid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Wittebrood, K. & Permentier, M. (2011). *Wonen, wijken & interventies. Krachtwijkenbeleid in perspectief*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Bijlagen

Bijlage 1 – Topiclijst individuele interviews

Deze topiclijst is gebruikt als richtlijn, de vragen zijn niet altijd letterlijke geformuleerd zoals hier weergegeven.

Algemene vragen

Geslacht, leeftijd, herkomst, opleidingsniveau, residentiële jaren in woonwijk.

Topic 1: Sociale cohesie

Sociale participatie

- Heeft U contact met Uw buurtgenoten? Hoe is dit contact?
- Denkt U dat mensen elkaar zouden helpen als er iets gebeurt op straat? Waarom wel waarom niet?

Gedeelde normen en waarden

- Hoe vindt U dat mensen zich in de openbare ruimte behoren te gedragen? Welke regels vindt U belangrijk?
- Als iemand op straat iets doet waar U het niet mee eens bent, zegt U er dan iets van? Waarom wel of waarom niet?

Identificatie en hechting met de buurt

- Hoe vindt U het om in deze buurt te wonen? Voelt U zich hier bijvoorbeeld thuis?
- Woont U hier al lang, en was het een bewuste keus om hier te gaan wonen?
- Als U moest verhuizen, zou U dan in deze buurt willen blijven wonen? Waarom wel waarom niet?

Topic 2: Leefbaarheid

Afwezigheid van overlast, verloedering en milieuhinder

- Vindt U dat er sprake is van overlast, verloedering en milieuhinder? Hoe ervaart U dit?

Fysieke kenmerken van de buurt

- Hoe vindt U dat het er op straat uit ziet? Bent U hier tevreden mee?
- Is er veel veranderd aan de uitstraling van de buurt sinds U hier woont?

Topic 3: Veiligheidsbeleving

Criminaliteitsperceptie

- Heeft U het gevoel dat er criminaliteit is in de buurt? Waar merkt U dit wel of niet aan?

Perceptie van dreiging

- Hoe voelt U zich als U door de buurt loopt, bijvoorbeeld als U boodschappen gaat doen?
- Voelt U zich wel eens bedreigd? Wanneer en waar?

Slachtofferervaring/ slachtofferisico

- Is er in de buurt wel eens iets gebeurd waardoor U erg bang werd?
- Bent U wel eens bang om slachtoffer te worden als U in de buurt bent?

Topic 4: Waarneming van de wijkaanpak (reflecteren op antwoorden op bovenstaande topics)

- Weet U dat er recent vanuit de overheid een wijkaanpak is opgesteld om de wijk te verbeteren?
- Heeft U gemerkt dat er in de buurt wordt gewerkt aan verbetering? Zo ja, waaraan?
- Denkt U dat de veranderingen in de wijk een verbetering zijn?
- Denkt U dat U de wijk anders zal beleven door de aanpassingen die plaats vinden?

Bijlage 2 – Stelling groepsinterview respondenten 22, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36 & 37

Deze stellingen werden aan de groep voorgelegd, af en toe moest er worden ingegrepen om terug te gaan naar het onderwerp of zijn er vragen gesteld ter verduidelijking.

Topic 1: Sociale cohesie

- In de Schilderswijk gaan bewoners heel goed met elkaar om en delen ze algemene normen en waarden.

Topic 2: Leefbaarheid

- In de Schilderswijk ziet de openbare ruimte er schoon en netjes uit en is er nooit overlast.

Topic 3: Veiligheid

- In de Schilderswijk voel ik mij op alle plekken op elk moment van de dag prettig om te doen en laten wat ik wil.

Topic 4: Waarneming wijkaanpak

- Recent wordt er hard gewerkt om de wijk te verbeteren.
- De overheid doet er alles aan om de Schilderswijk tot een mooie wijk te maken.

Bijlage 3 – Algemene gegevens van de respondenten

R nummer	Geslacht	Leeftijd	Herkomst	Opleidingsniveau	Residentiële jaren in buurt
R1	Man	57	Suriname	-	Transvaal +- 40 jaar
R2	Vrouw	62	Nederland	HBO+	Transvaal 3 maanden
R3	Vrouw	24	Nederland	HBO	Transvaal 2 jaar
R4	Vrouw	58	Marokkaans, sinds 1974 in Nederland	Geen, cursus overblijf certificaat, vrijwilligster	Schilderswijk 38 jaar
R5	Vrouw	63	Nederland	Huishoudschool	Transvaal 40 jaar in dat deel Hele wijk, hele leven
R6	Vrouw	67	Mengelmoes Nederlands Frans, geboren in Duitsland, 27 jaar in Marokko gewoond	Mavo	Transvaal 9 jaar Schilderswijk, 12 jaar Transvaal
R7	Man	53	Suriname, 30 jaar in Nederland	Havo, vakopleiding, technische school	Transvaal Eerst schilderswijk, daarna Transvaal tientallen jaren, sinds de verhuizing uit Suriname
R8	Vrouw	82	Nederland	Huishoudschool	Transvaal Vanaf 1999, Ook opgegroeid in Transvaal tot trouwen toen verhuisd naar Bezuidenhout, 1999 weer terug naar Transvaal
R9	Man	19	Nederland	Eindexamen havo bezig op volwassenen onderwijs	Schilderswijk In principe bij vader hele leven, maar tussen door weggeweest met moeder in Soest gewoond. Wel altijd in weekend bij vader.
R10	Vrouw	29	Turks, in Nederland geboren	Middelbare school, mbo niet afgemaakt	Transvaal 8 jaar
R11	Man	33	Turks	Mbo niveau in Turkije	Transvaal 8 jaar
R12	Man	23	Marokkaans, in Nederland geboren	MBO	Schilderswijk Hele leven

R13	Vrouw	21	Nederland	Bezig met HBO 3 ^e jaar	Schilderswijk Ouders gescheiden, vader altijd Schilderswijk in weekeinde, toen ouder werd altijd bij vader in Schilderswijk. Dus eigenlijk hele leven
R14	Vrouw	26	Turkije, in Nederland geboren	MBO	Transvaal 6 jaar
R15	Vrouw	31	Turkije, in Nederland geboren	HBO	Schilderswijk Hele leven Eerst transvaal, nu 12 jaar in Schilderswijk
R16	Vrouw	34	Turkije, 1,5 toen naar Nederland kwam	Mavo	Transvaal 31 jaar, tussendoor 3 jaar in Rustenburg/Oostenbroek gewoond
R17	Vrouw	38	Turkije, in Nederland geboren	HBO	Transvaal 7 jaar Geboren in Transvaal. Ouders toen 18 was verhuisd naar Scheveningen, 13 jaar daar gewoond bij ouders, na trouwen terug naar Transvaal in 2005
R18	Man	34	Turkije, geboren in Nederland	Certificaat op HBO niveau	Schilderswijk Hele leven
R19	Man	65	Nederland	Lerarenopleiding oude stijl, HBO	Transvaal Hele leven
R20	Man	60	Surinaams, in Duitsland geboren, 30 jaar in Nederland	MBO	Schilderswijk 30 jaar
R 21	Vrouw	52	Turkije, sinds 1972 in Nederland	Basisschool	Schilderswijk 40 jaar
R22	Man	52	Nederland	MBO	Schilderswijk Hele leven
R23	Vrouw	51	Turkije, sinds 1979 in Nederland	Basisschool	Schilderswijk 37 jaar
R24	Man	60	Suriname, sinds 1978 in Nederland	MULO	Schilderswijk 15 jaar
R25	Vrouw	29	Suriname, 11 jaar geleden naar Nederland gekomen	MBO	Transvaal 4 jaar

R26	Vrouw	47	Nederland	Beroepsopleiding	Transvaal 18 jaar
R27	Man	65	Nederland	Beroepsopleiding	Transvaal Hele leven
R28	Man	54	Nederland	MBO	Schilderswijk 16 jaar
R29	Man	67	Nederland	-	Schilderswijk 37 jaar
R30	Vrouw	66	Nederland	-	Schilderswijk 37 jaar
R31	Vrouw	69	Nederland	-	Schilderswijk 45 jaar
R32	Man	68	Nederland	-	Schilderswijk 45 jaar
R33	Man	50	Nederland	HBO	Schilderswijk 50 jaar
R34	Man	50	Suriname Sinds 22 jaar in Nederland	MBO	Schilderswijk 12 jaar
R35	Vrouw	-	Nederland	-	Schilderswijk
R36	Man	53	Marokko Sinds 37 jaar in Nederland	geen	Schilderswijk 37 jaar
R37	Vrouw	63	Nederland	HAVO	Schilderswijk 13 jaar

*Contactgegevens auteur:
naomivanringelenstein@hotmail.com*